

# CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DE LA LOZNA-HLIBICIOC, JUDEȚUL BOTOȘANI

DE

SILVIA TEODOR

În urma descoperirii unor importante vestigii arheologice în zona în care se află depozitul de turbă din apropierea satului Lozna, comuna Dersca, descoperiri în cea mai mare parte întâmplătoare apărute în timpul exploatării acestui zăcămint, s-au adunat numeroase informații privind existența în întreaga zonă a mai multor așezări omenești, datînd din cele mai vechi timpuri și pînă în vremurile noastre<sup>1</sup>. Începînd din anul 1976 s-au organizat săpături arheologice sistematice în mai multe obiective depistate în acest mod. Astfel, în locul numit „La Ocoale” aflat la nord-vest de turbărie s-a cercetat o așezare din secolele VII—IX d.H., cu două nivele de locuire<sup>2</sup>, iar la „Dealul Morii” o așezare de la începutul primei epoci a fierului<sup>3</sup>. În paralel s-au efectuat cercetări în diferite locuri chiar în stratul de turbă, de unde, în anul 1975, s-a recuperat un mare depozit de unelte, arme și alte obiecte din fier din epoca geto-dacică<sup>4</sup>. De asemenea, s-au putut degaja porțiuni din două poduri flotante din lemn, construcții care au fost folosite în secolele III—IV d.H. de cînd datează și o întinsă așezare, cercetată parțial, din apropiere<sup>5</sup>. În mod sporadic au mai apărut și alte numeroase vestigii datînd din epoca bronzului — cultura Noua —, din secolele II—III d.H. și de asemenea, oase de animale, zgură de fier și resturi de vetre. Pe malul sud-vestic al mlaștinii s-a cercetat parțial și o așezare neolitică din care câteva platforme de chirpic erau alunecate sub turbă<sup>6</sup>.

La circa 2 km spre sud de acest loc, în apropierea unei văi adînci numită de localnici „Hlibicioc”<sup>7</sup>, s-a cercetat o întinsă așezare de epocă Latène care face obiectul articolului de față<sup>8</sup>. Terenul pe care s-au desfășurat săpăturile arheologice se compune dintr-un platou aflat în ușoară pantă spre sud-vest de dealul Pietriș mărginit de o mare ripă spre est și de două pante linie spre pîriul Bahna pe valea căruia, între satele Dersca și drumul ce duce de la Lozna la Călinești, s-a format zăcămintul de turbă<sup>9</sup>. Prin cercetarea efectuată s-au delimitat clar 19 locuințe, alte numeroase complexe fiind distruse de lucrările agricole, resturile lor fiind răspîndite atît în stratul de cultură antic, cît și în stratul arabil actual.

În primele campanii s-a urmărit delimitarea uneia din laturile așezării și s-a început cu o zonă unde s-au găsit la suprafață mai multe fragmente ceramice. Secțiunile practicate într-o zonă situată la circa 50 m spre vest de ripa Hlibicioc n-au dat un material suficient de concludent. Un alt grup

<sup>1</sup> N. Zaharia, M. Petrescu-Dimbovița, E. Zaharia, *Așezări din Moldova. De la paleolitic și pînă în secolul al XVIII-lea*, București, 1971, p. 290—291; A. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *Repertoriul arheologic al județului Botoșani*, I, București, 1976, p. 109—110.

<sup>2</sup> D. Teodor, I. Mîtreă, *Cercetări arheologice în așezarea preșcolară de la Lozna—Dorohoi*, în *ArhMold*, IV, 1966, p. 279—290; D. Teodor, *Cercetări în așezarea din secolele VII—VIII de la Lozna—Străteni, jud. Botoșani*, în *Materiale*, Tulcea, 1980, p. 455—461.

<sup>3</sup> S. Teodor, P. Șadurschi, *Descoperirile arheologice de la Lozna, com. Dersca, jud. Botoșani*, în *Hierasus*, 1, 1979, p. 121—140; idem, *Așezarea din prima epocă a fierului de la Lozna „Dealul Morii”*, în *Hierasus*, III, 1983, p. 13—44.

<sup>4</sup> S. Teodor, P. Șadurschi, *Inventaria Archaeologica*, XI; 1979; S. Teodor, *Das Werkzeug depot von Lozna*, în *Dacia*, N.S., XXIV, 1980, p. 133—150.

<sup>5</sup> S. Teodor, P. Șadurschi, *loc. cit.*, în *Hierasus*, 1979; S. Teodor, *Construcțiile de lemn din turbăria de la Lozna, jud. Botoșani*, în *Thraco-Dacia*, IV, 1983, 1—2, p. 114—120.

<sup>6</sup> P. Șadurschi, *Așezarea neolitică din turbăria de la Lozna*, comunicare la a XV-a Sesiune anuală de rapoarte arheologice, Brașov, 1981. La săpături a participat și Dan Drăguș de la Muzeul Național.

<sup>7</sup> Locul numit „Hlibicioc” (nume provenit din limba slavă, glubocoi=adîncime) se întinde între satele Lozna și Călinești ce aparțin de comuni diferite, Dersca și respectiv Mihăileni, hotarul dintre acestea trecînd prin mijlocul stațiunii arheologice. Întrucît cea mai mare parte a suprafeței cercetată se află pe teritoriul satului Lozna, nume adesea apărut în legătură cu alte cercetări amintite, deja publicate, am indicat și în cazul de față satul Lozna.

<sup>8</sup> La săpături au participat P. Șadurschi în anul 1979 și studentul T. Cristea în 1980. S. Teodor, P. Șadurschi, *Așezarea din a doua epocă a fierului de la Lozna, jud. Botoșani*, în *Materiale*, Tulcea, 1980, p. 225—237.

<sup>9</sup> N. Macarovici, *Considérations sur la formation des gisements de tourbe du district de Dorohoi*, în *Comptes Rendus des Séances*, T. XL—XLI (1952—1954), 1961, p. 143—144; D. Olaru, în *AȘUI*, XIV 1968, s. IIb, p. 93—99.

de secțiuni s-au efectuat la 40 m spre nord-est, prin care s-au dezvelit câteva complexe, dintre care o locuință de suprafață din epoca geto-dacică, un complex format din resturile unei locuințe din perioada de sfârșit a epocii bronzului și mai multe resturi sporadice din epoca neolitică. Cu totul izolat a apărut și o groapă de dimensiuni mari, conținând ceramică dacică și fragmente de amfore romane din secolele II—III d.H. Un alt grup de secțiuni a cuprins o suprafață mai mare aflată la 135 m spre nord de grupul precedent prin care s-au dezvelit șapte locuințe de suprafață din cea de a doua epocă a fierului, un mormânt de incinerare din aceeași epocă și parțial o locuință neolitică. Prin acest grup de secțiuni ne-am aflat în zona centrală a așezării, astfel că în anii următori cercetările s-au concentrat în acest sector. În anul 1980 s-a cercetat o zonă întinsă spre nord-est prin care s-au delimitat latura nord-estică a așezării și numai cinci locuințe, deși la suprafață se aflau numeroase fragmente care indicau o locuire intensă. În anii 1981—1982 s-a continuat cercetarea zonei de vest și nord-vest prin care s-au mai depistat încă șase locuințe și limita din această zonă a așezării (fig. 1). Prin cele patru campanii de săpături arheologice efectuate în punctul Hlibicioc s-au făcut observații referitoare la stratigrafie, densitatea locuirii, modul de construcție al locuințelor și asupra materialului arheologic recoltat.

Din punct de vedere stratigrafic, vestigiile arheologice suprapuse peste solul viu, apar uniform pe întreaga suprafață cercetată, materialele recoltate din cele 40 de secțiuni documentând existența pe acest loc și a unor locuiri mai vechi, complet distruse. Faptul că aceste locuiri n-au putut fi surprinse stratigrafic deși vestigiile sporadice apar pe toată suprafața așezării, presupune că s-a procedat la o amenajare a terenului respectiv înainte de a se construi noile locuințe astfel că stratul de cultură din epoca Latène se află imediat sub solul arabil și suprapune solul viu, având o grosime medie de circa 40 cm. După cum a reieșit din descrierea săpăturii, locuințele delimitate, uneori cu oarecare aproximație, sînt grupate în câteva sectoare între care se află mari suprafețe cu numeroase materiale antrenate în timpul lucrărilor agricole. Locuințele cercetate au forme diferite în plan, resturile mai compacte ocupînd o suprafață aproximativ rectangulară orientată nord-sud est-vest.

*Locuința 1* se caracterizează printr-o aglomerare de chirpici mărunți răspîndiți pe o suprafață de formă neregulată, cu o grosime de circa 20 de cm, printre care se observă și unele fragmente cu urme de niеле și resturi de tencuială. Unele bucăți par a proveni de la o vatră construită din lut și pietre, fiind amestecate și cu resturi de cenușă și mici particule de cărbuni (fig. 2/1). Pe întreaga suprafață se aflau fragmente de vase lucrate cu mîna de aspect grosier de dimensiuni mari și altele mai fine din pastă densă (fig. 7/1 ; 13/10). În acest context se mai aflau fragmente de amfore și o fusaiolă (fig. 16/3).

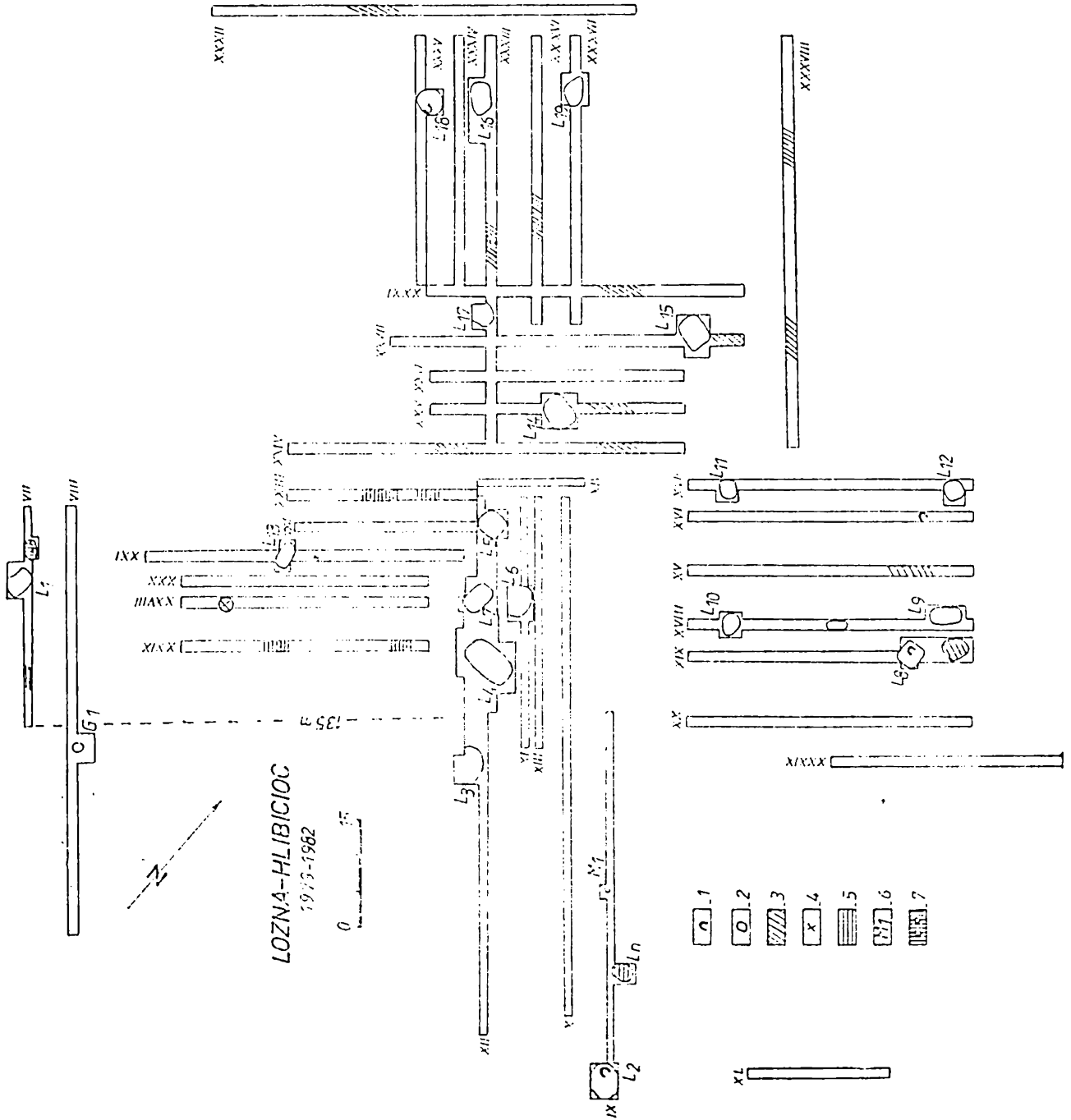
*Locuința 2* a fost delimitată în marginea de est a așezării, în apropierea pantei în care se pare că s-au prăbușit mai multe locuințe din această zonă. Conturul acestei locuințe s-a delimitat clar în solul galben din acest sector, avînd laturile aproximativ egale de  $4 \times 4$  m, la adîncimea de 0,20 m față de solul de călcare antic (fig. 2/2). În acest perimetru se afla o mare cantitate de ceramică, pietre, oase de animale și resturi foarte inice de chirpici. Un grup de pietre din pătrimea de sud-vest provine probabil de la vatra locuinței. Din ceramica recoltată s-a putut întregi un castron din pastă densă de culoare neagră cu suprafața lustruită și alte forme de străchini (fig. 12/1, 4 ; 13/1, 5, 12). Alte fragmente provin de la vase mari din pastă poroasă, unele decorate (fig. 9/10).

*Locuința 3* s-a deșagat în capătul estic al secțiunii XII, sub aspectul unei mari aglomerări de fragmente ceramice provenite de la vase de forme și aspecte diferite și resturi de chirpici foarte mărunți. Întregul complex a apărut la adîncimea de 0,45 m și acoperă o suprafață de aproximativ  $16 \text{ m}^2$  (fig. 2/3). Din fragmentele respective s-a întregit un vas din pastă poroasă, înalt, cu profil oval, fără decor (fig. 10). S-au mai putut reconstitui unele străchini și căni. În același context se mai aflau două fusaiole (fig. 20/2, 9, 12).

*Locuința 4* s-a delimitat în aceeași secțiune, aflîndu-se la 10 m distanță de locuința 3, și se întinde pe o suprafață de aproximativ  $30 \text{ m}^2$  la adîncimea de 0,55 m (fig. 2/4). În afară de numeroase fragmente de vase lucrate cu mîna din pastă poroasă sau fină se mai aflau pietre de rîu și oase. Cea mai mare parte a fragmentelor provin de la vase de pivizii de dimensiuni mari, decorate la partea superioară cu briu alveolat sau cu barbotină. În această locuință se mai aflau un fragment dintr-o fibulă de bronz (fig. 17/4), două fusaiole bitronecnice (fig. 16/1 ; 20/5) și un fragment dintr-o rotiță din lut ars (fig. 16/2).

*Locuința 5* se afla în același șir cu locuințele precedente avînd o suprafață de aproximativ  $12 \text{ m}^2$  și adîncimea de 0,60 m de la solul actual de călcare (fig. 2/5). În cadrul inventarului, printre chirpicii foarte sfărîmați se aflau multe pietre de rîu, oase de animale și ceramică fragmentară. Se remarcă un fragment dintr-un frumos vas bastarnic din pastă neagră, foarte fină (fig. 13/7), câteva fragmente de amforă și multă ceramică grosieră provenită de la oale și străchini de dimensiuni mari, decorate cu proeminențe și briu alveolat (fig. 11/1—4, 11—16).

Fig. 1. Planul săpăturilor de la Lozna-Hlibicioc: 1, resturi de vase; 2, grupă din secolele II-III d.H.; 3, aglomerări de ceramică Latène; 4, brazdar de fier; 5, vestigii neolitice; 6, mormint getice din secolul II d.H.; 7, vestigii din epoca bronzului.



LOZNA-HLIBICIOC  
1975-1982

0 15 35

- 1 [diagonal hatching]
- 2 [circle]
- 3 [diagonal hatching]
- 4 [cross]
- 5 [horizontal hatching]
- 6 [circle with cross]
- 7 [vertical hatching]

de secțiuni s-au efectuat la 40 m spre nord-est, prin care s-au dezvelit câteva complexe, dintre care o locuință de suprafață din epoca geto-dacică, un complex format din resturile unei locuințe din perioada de sfârșit a epocii bronzului și mai multe resturi sporadice din epoca neolitică. Cu totul izolat a apărut și o groapă de dimensiuni mari, conținând ceramică dacică și fragmente de amfore romane din secolele II—III d.H. Un alt grup de secțiuni a cuprins o suprafață mai mare aflată la 135 m spre nord de grupul precedent prin care s-au dezvelit șapte locuințe de suprafață din cea de a doua epocă a fierului, un mormint de incinerare din aceeași epocă și parțial o locuință neolitică. Prin acest grup de secțiuni ne-am aflat în zona centrală a așezării, astfel că în anii următori cercetările s-au concentrat în acest sector. În anul 1980 s-a cercetat o zonă întinsă spre nord-est prin care s-au delimitat latura nord-estică a așezării și numai cinci locuințe, deși la suprafață se aflau numeroase fragmente care indicau o locuire intensă. În anii 1981—1982 s-a continuat cercetarea zonei de vest și nord-vest prin care s-au mai depistat încă șase locuințe și limita din această zonă a așezării (fig. 1). Prin cele patru campanii de săpături arheologice efectuate în punctul Hlibicioc s-au făcut observații referitoare la stratigrafie, densitatea locuirii, modul de construcție al locuințelor și asupra materialului arheologic recoltat.

Din punct de vedere stratigrafic, vestigiile arheologice suprapuse peste solul viu, apar uniform pe întreaga suprafață cercetată, materialele recoltate din cele 40 de secțiuni documentând existența pe acest loc și a unor locuiri mai vechi, complet distruse. Faptul că aceste locuiri n-au putut fi surprinse stratigrafic deși vestigiile sporadice apar pe toată suprafața așezării, presupune că s-a procedat la o amenajare a terenului respectiv înainte de a se construi noile locuințe astfel că stratul de cultură din epoca Latène se află imediat sub solul arabil și suprapune solul viu, având o grosime medie de circa 40 cm. După cum a reieșit din descrierea săpăturii, locuințele delimitate, uneori cu carecare aproximativ, sînt grupate în câteva sectoare între care se află mari suprafețe cu numeroase materiale antrenate în timpul lucrărilor agricole. Locuințele cercetate au forme diferite în plan, resturile mai compacte ocupînd o suprafață aproximativ rectangulară orientată nord-sud est-vest.

*Locuința 1* se caracterizează printr-o aglomerare de chirpici mărunți răspîndiți pe o suprafață de formă neregulată, cu o grosime de circa 20 de cm, printre care se observă și unele fragmente cu urme de nuiele și resturi de tencuială. Unele bucăți par a proveni de la o vatră construită din lut și pietre, fiind amestecate și cu resturi de cenușă și mici particule de cărbuni (fig. 2/1). Pe întreaga suprafață se aflau fragmente de vase lucrate cu mîna de aspect grosier de dimensiuni mari și altele mai fine din pastă densă (fig. 7/1; 13/10). În acest context se mai aflau fragmente de amfore și o fusaiolă (fig. 16/3).

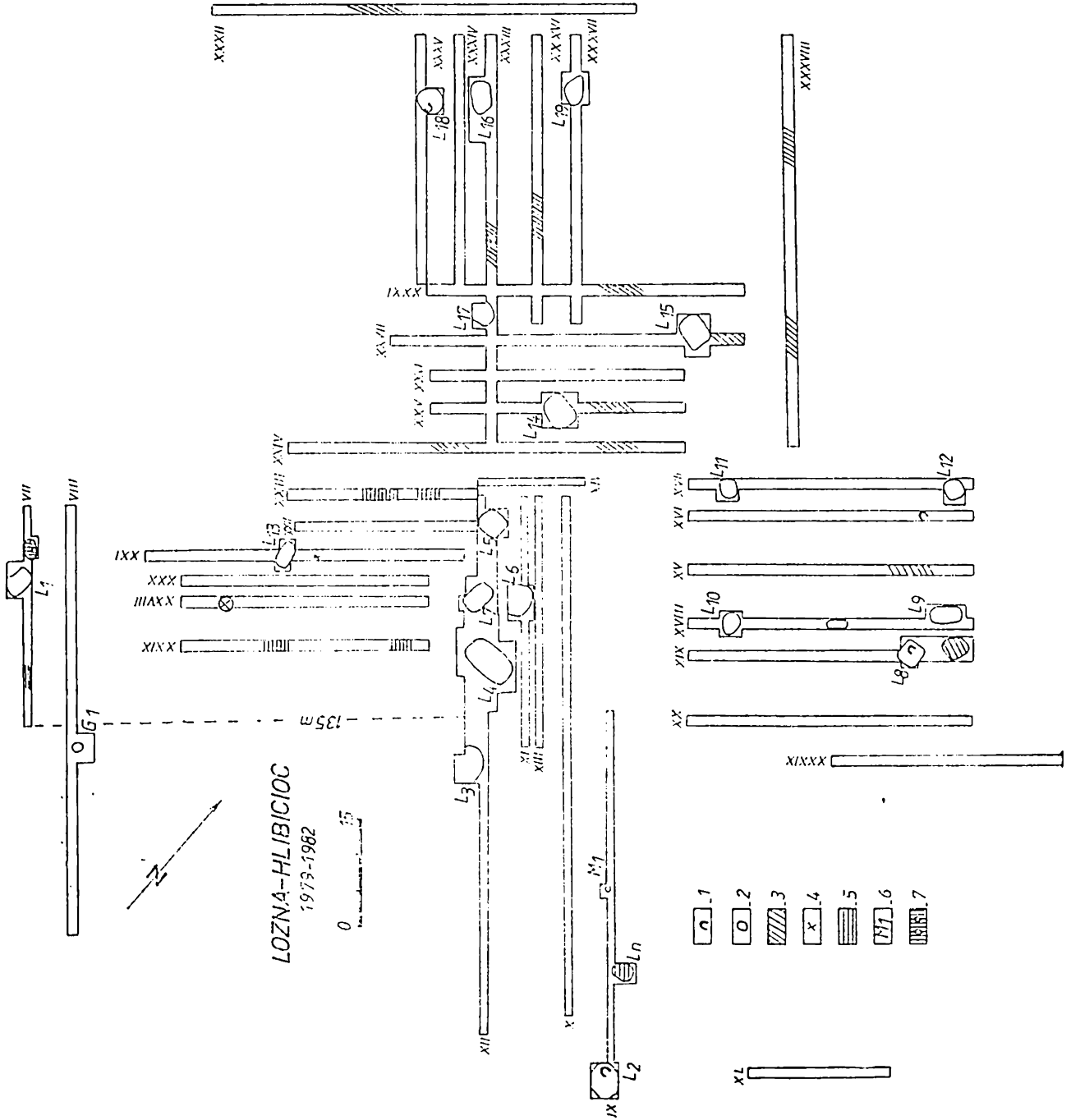
*Locuința 2* a fost delimitată în marginea de est a așezării, în apropierea pantei în care se pare că s-au prăbușit mai multe locuințe din această zonă. Conturul acestei locuințe s-a delimitat clar în solul galben din acest sector, avînd laturile aproximativ egale de  $4 \times 4$  m, la adîncimea de 0,20 m față de solul de călcare antic (fig. 2/2). În acest perimetru se afla o mare cantitate de ceramică, pietre, oase de animale și resturi foarte mici de chirpici. Un grup de pietre din pătrimea de sud-vest provine probabil de la vatra locuinței. Din ceramica recoltată s-a putut întregi un castron din pastă densă de culoare neagră cu suprafața lustruită și alte forme de străchini (fig. 12/1, 4; 13/1, 5, 12). Alte fragmente provin de la vase mari din pastă poroasă, unele decorate (fig. 9/10).

*Locuința 3* s-a dezagat în capătul estic al secțiunii XII, sub aspectul unei mari aglomerări de fragmente ceramice provenite de la vase de forme și aspecte diferite și resturi de chirpici foarte mărunți. Întregul complex a apărut la adîncimea de 0,45 m și acoperă o suprafață de aproximativ  $16 \text{ m}^2$  (fig. 2/3). Din fragmentele respective s-a întregit un vas din pastă poroasă, înalt, cu profil oval, fără decor (fig. 10). S-au mai putut reconstitui unele străchini și căni. În același context se mai aflau două fusaiole (fig. 20/2; 9, 12).

*Locuința 4* s-a delimitat în aceeași secțiune, aflîndu-se la 10 m distanță de locuința 3, și se întinde pe o suprafață de aproximativ  $30 \text{ m}^2$  la adîncimea de 0,55 m (fig. 2/4). În afară de numeroase fragmente de vase lucrate cu mîna din pastă poroasă sau fină se mai aflau pietre de rîu și oase. Cea mai mare parte a fragmentelor provine de la vase de provizii de dimensiuni mari, decorate la partea superioară cu briu alveolat sau cu barbotină. În această locuință se mai aflau un fragment dintr-o fibulă de bronz (fig. 17/4), două fusaiole bitronecnice (fig. 16/1; 20/5) și un fragment dintr-o rotiță din lut ars (fig. 16/2).

*Locuința 5* se afla în același șir cu locuințele precedente avînd o suprafață de aproximativ  $12 \text{ m}^2$  și adîncimea de 0,60 m de la solul actual de călcare (fig. 2/5). În cadrul inventarului, printre chirpicii foarte sfărîmați se aflau multe pietre de rîu, oase de animale și ceramică fragmentară. Se remarcă un fragment dintr-un frumos vas bastarnic din pastă neagră, foarte fină (fig. 13/7), câteva fragmente de amforă și multă ceramică grosieră provenită de la oale și străchini de dimensiuni mari, decorate cu proeminențe și briu alveolat (fig. 11/1—4, 11—16).

Fig. 1. Planul săpăturilor de la Lozna-Hlibicioc: 1, resturi de vâtre; 2, gropă; 3, aglomerări de II-III d.H.; 4, brazădar de ceramică Latène; 5, vestigii neolitice; 6, mortar; 7, vestigii din epoca bronzului.



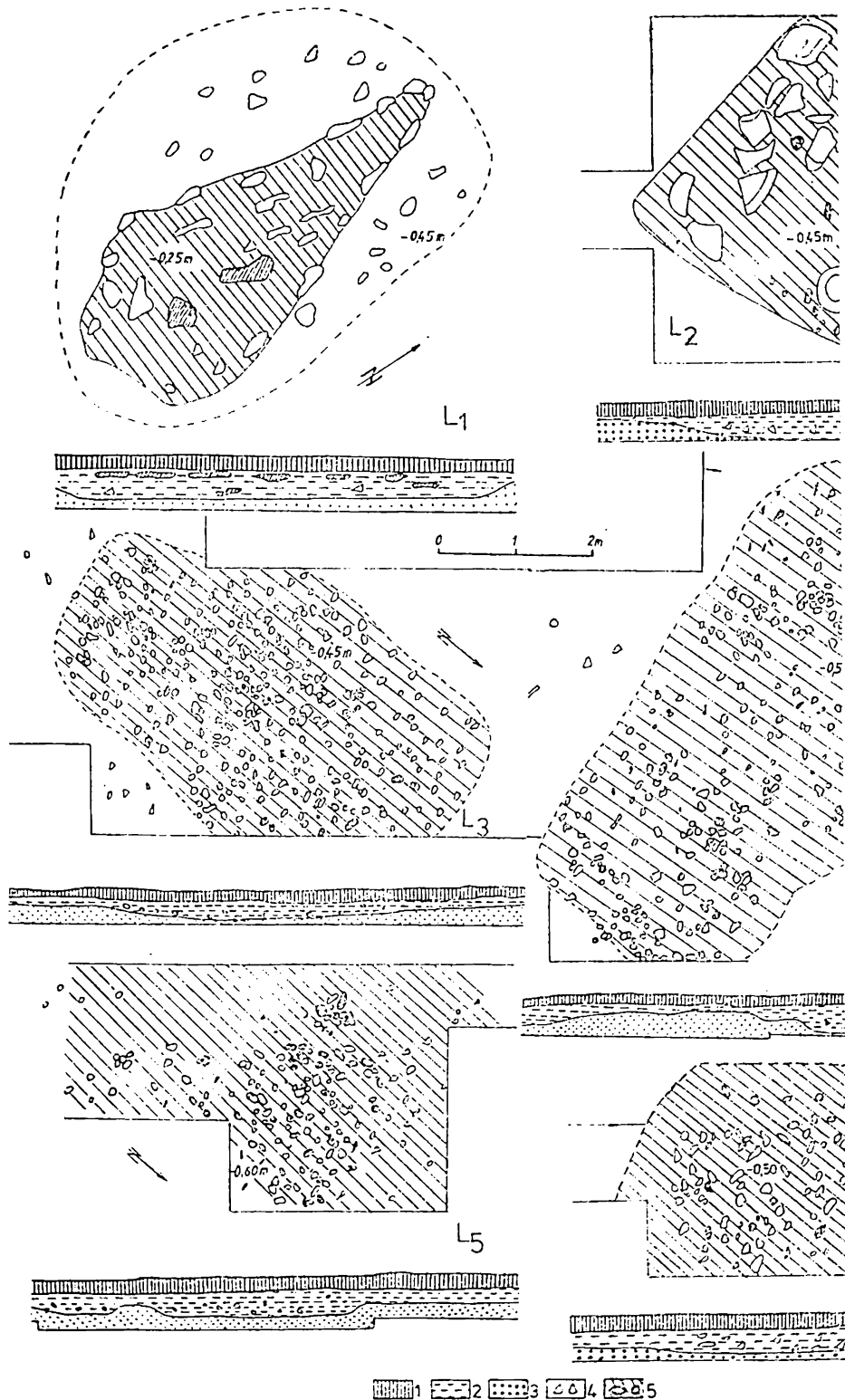


Fig. 2. Planul și profilul locuințelor 1—6: 1. sol arabil; 2. strat de cultură de epocă Latène; 3 mică; 5. suprafață cu chirpici, ceramică și piatră.

*Locuința 6* s-a delimitat în secțiunea XI la numai 0,35 m adâncime și se caracterizează printr-un amestec de pământ ars și fragmente ceramice de la vase de dimensiuni mari răspindite pe o suprafață de aproximativ 16 m<sup>2</sup> pe o grosime de 15 cm (fig. 2/6; 9/7, 9). Din motive obiective acest complex n-a putut fi cercetat în întregime.

*Locuința 7* s-a delimitat tot pe traseul secțiunii XII aflându-se pe același șir cu locuințele 4 și 5. Ea are formă aproximativ rectangulară cu laturile de 5 și 3,50 m, orientată nord-sud, est-vest și adâncimea de 0,35 m, față de solul antic (fig. 3/1). În inventarul acestei locuințe se afla ceramică fragmentară, pietre de dimensiuni mari, fragmente dintr-o rîșniță primitivă, fusaiole plate și bitronconice și o lingură din lut ars (fig. 16/5). În cadrul ceramicii predomină fragmentele de la vase mari din pastă poroasă, în general grosieră ornamentate cu brîu alveolat și proeminente buton (fig. 11/5—10, 17—22).

*Locuința 8* se afla într-o zonă în ușoară pantă orientată nord-sud avînd formă aproximativ rectangulară după cum o indică o suprafață cu grosimea de 0,20 m formată din chirpici sfărîmați, fragmente de vase și pietre (fig. 3/2). Printre fragmentele ceramice se disting bucăți de pereți cu resturi de decor format din ghirlande și apucători (fig. 5/2, 4—5, 7—8, 10, 12; 12/6; 13/8). S-au mai recuperat o psalie din fier (fig. 18/1), fragmente de fusaiole și de la o vatră cu decor (fig. 15/3) și un obiect atipic din fier (fig. 15/3).

*Locuința 9* se prezintă sub forma unei aglomerări de fragmente ceramice amestecate cu resturi de vatră și pietre de rîu. Alveolarea fundului locuinței cu încă 0,45 m s-a surprins pe un profil de 4 m care este și lungimea aproximativă a unui perete (fig. 3/3). Ca și în alte locuințe, în umplutura acestei alveolări se afla ceramică grosieră de la vase de dimensiuni mari cu suprafață aspră, unele acoperite cu barbotină. În număr relativ mai mic se află fragmentele din pastă fină de culoare neagră (fig. 5/9, 11; 7/2; 13/2, 9, 11); a apărut și o fusaiolă plată cu decor incizat (fig. 19/9).

*Locuința 10* se afla în capătul sud-vestic al secțiunii XVIII unde s-a delimitat o suprafață cu o grosime mai mare de chirpici mărunți și fragmente ceramice. Grosimea acestui amestec era de 0,40 m (fig. 3/4). Ceramica din acest complex este asemănătoare cu aceea din alte locuințe, atît cantitativ, cit și în ceea ce privește proporția dintre ceramica grosieră și aceea fină provenită de la străchinile cu marginea fațetată (fig. 12/2, 7, 10—11). Printre fragmente se aflau și cîteva provenite de la amfore grecești atipice.

*Locuința 11.* În secțiunea XVII s-a identificat o locuință datorită cantității mari de ceramică și o puternică pigmentare cu resturi de arsură și chirpici a pămîntului (fig. 3/5). Ca și în alte complexe cu acest aspect abundă fragmentele de vase ce cuprind aceleași categorii: grosieră-poroasă, parțial acoperită cu barbotină și ceramică fină, cenușie sau neagră cu marginea rotunjită sau fațetată (fig. 6/1, 3—7).

*Locuința 12* se afla în capătul sud-estic al aceleași secțiuni sub forma unei aglomerări de ceramică, chirpici și pietre de rîu, pe o suprafață de circa 16 m<sup>2</sup> și o grosime de 0,25 m (fig. 3/6). În cadrul inventarului în afară de fragmentele ceramice s-au adunat și mai multe bucăți de zgură de fier (fig. 12/3, 8—9).

*Locuința 13* s-a degajat în secțiunea XXI fiind orientată nord-sud (fig. 3/7). Începînd de la 0,30 m, în această zonă, se afla multă ceramică predominînd fragmentele de castroane din pastă brun-gălbuie, unele avînd marginea fațetată și decor incizat (fig. 14/1—2) iar altele, de dimensiuni mai mari, au partea inferioară masivă, uneori cu suport înalt (fig. 5/1, 6).

*Locuința 14* este formată și ea din aceeași aglomerare de resturi ceramice la adâncimea de 0,50 m pe o suprafață cu laturile de 4,50 și respectiv 4 m, orientate nord-sud, est-vest (fig. 4/1). Inventarul acestui complex cuprinde ceramică fină și grosieră, cu marginile fațetate sau rotunjite, de culoare neagră și cenușie (fig. 5/3; 8/1—2, 10, 12—13; 9/4; 14/3—5, 8). Cîteva fragmente de lipitură de vatră împreună cu chirpici sfărîmați și pietre de rîu erau grupate spre latura de vest. În acest context se mai afla o fusaiolă plată de culoare roșie (fig. 20/10).

*Locuința 15.* S-a putut contura în secțiunea XXVII la adâncimea de 0,40 m pe o suprafață de formă aproximativ rectangulară (fig. 4/2). În acest spațiu se afla o mare cantitate de ceramică, în special grosieră, cu corpul foarte arcuit acoperit cu barbotină, uneori prevăzută cu apucători cilindrice sau cu brîu alveolat (fig. 8/4—5, 7, 11). Din inventar mai amintim un fragment de vas din grafit (fig. 15/6), un cuțit din fier (fig. 18/10), un ac de fibulă (fig. 17/2) și două fusaiole bitronconice (fig. 20/3, 6). La mică distanță de această aglomerare se mai afla un grup de fragmente ceramice și un fragment de vatră decorată cu incizii (fig. 15/1).

*Locuința 16* s-a conturat pe o suprafață de circa 17,5 m<sup>2</sup>, în capătul nord-vestic al secțiunii XXXIII, cu multă ceramică lucrată cu mina de aspect grosier și grăuncioare de chirpic (fig. 4/3). La degajarea completă a acestui amestec, în afară de fragmentele ceramice provenite de la străchini

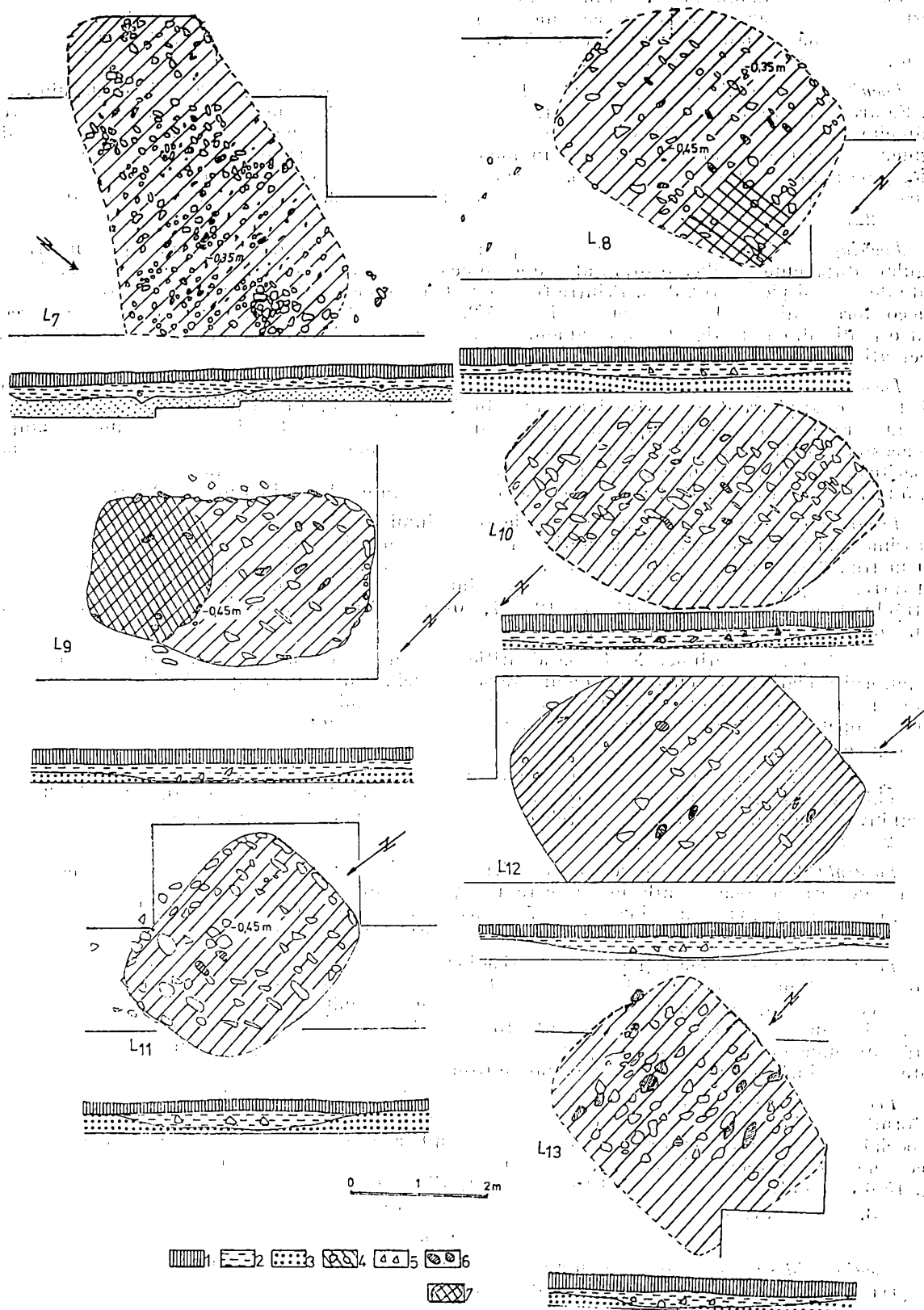


Fig. 3. Planul și profilul locuințelor 7—13; 1, strat arabil; 2, strat de cultură de epocă Latène; 3, sol viu; 4, suprafață cu chirpici și fragmente ceramice; 5, fragmente ceramice; 6, pietre; 7, resturi de vatră.



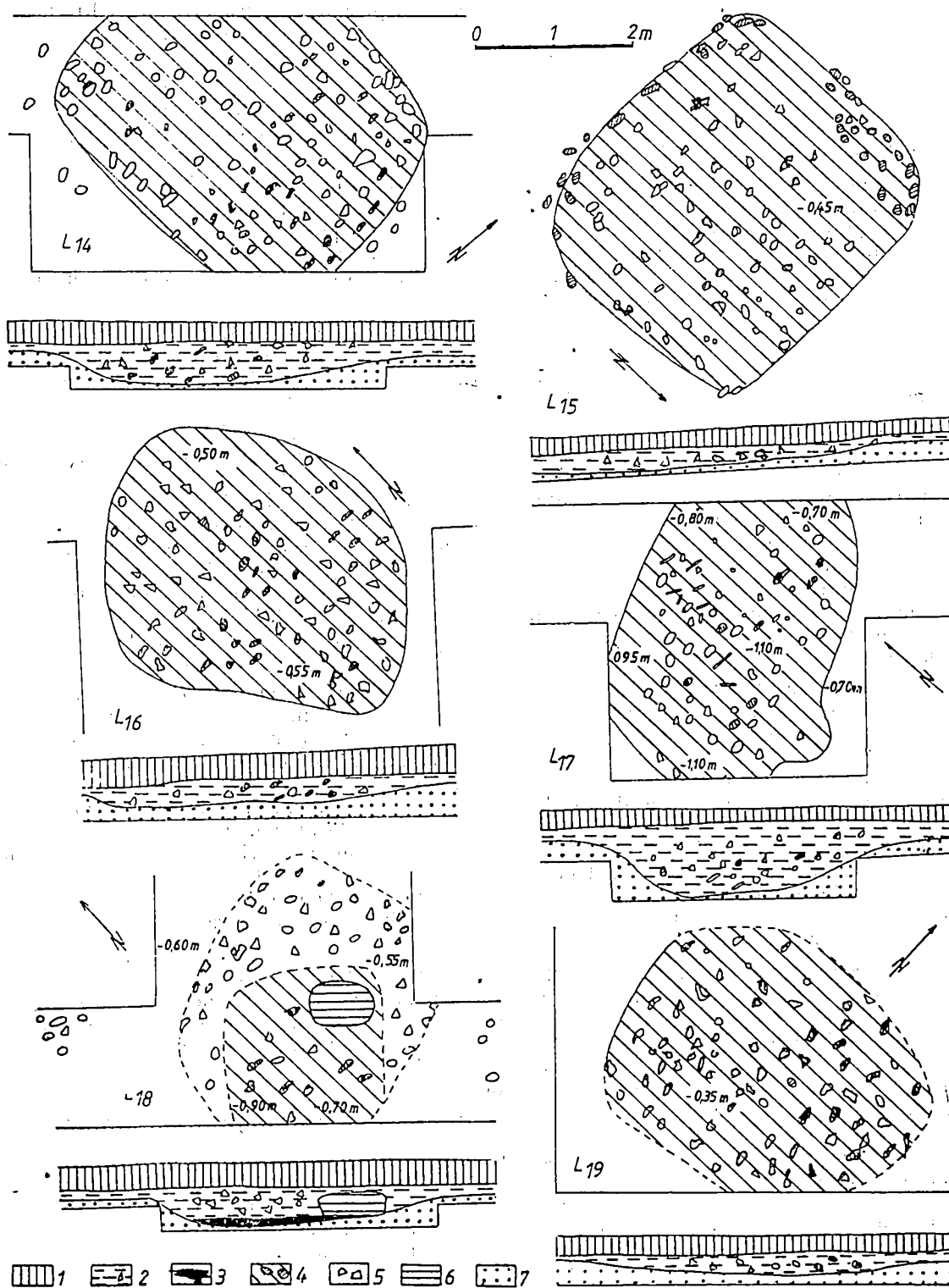


Fig. 4. Planul și profilul locuințelor 14—19; 1, sol arabil; 2, strat de cultură de epocă Latène; 3, resturi de arsură; 4, suprafață de chirpici, ceramică și pietre; 5, fragmente ceramice; 6, resturi de vatră; 7, sol viu.

cenușii cu marginea evazată și oale cu butoni mici pe corp se mai aflau pietre arse, lipitură provenită de la o vatră distrusă și două fusaiole, una bitronconică și alta plată (fig. 12/5; 19/2; 20/11).

*Locuința 17* s-a surprins tot în secțiunea XXXIII. Ea se adâncește pînă la 0,90 m în genul unui semibordei, cu un contur rectangular de  $4 \times 4,25$  m (fig. 4/4). În zona centrală se aflau grupate oase de animal arse, zgură și ceramică, mai numeroasă cea grosieră care provine de la aceleași forme ca în complexele din apropiere. În context se mai afla o verigă din fier (fig. 18/15) și o fusaioală mare de formă rotundă (fig. 19/5).

*Locuința 18* s-a putut contura în secțiunea XXXV la adîncimea de 0,45 m pe o suprafață arsă și întărită aflată la baza stratului de cultură, mai gros decît în restul așezării. În jumătatea estică a acestei suprafețe se aflau resturi de lutuală și chirpici care proveneau de la o vatră distrusă (fig. 4/5). Ceramică din acest complex este în cantitate relativ mare și constă din fragmente de oale mari din pastă grosieră și de la străchini (fig. 8/6; 9/1, 5—6). În inventar se mai afla o fusaioală modelată dintr-un fragment ceramic și un disc de dimensiuni mari cu gaură la mijloc (fig. 20/8, 13).

*Locuința 19* are același aspect cu locuințele precedente (fig. 4/6) și conținea mai multe fragmente de străchini negre și cenușii și de oale mari acoperite cu barbotină prevăzute cu briu alveolat și marginea fațetată. Unele fragmente provin de la vase cu picor (fig. 14/6—7, 9—10). Pe întreaga suprafață se aflau fragmente mărunte de chirpici, arsură, pietre și oase.

În afară de materialele menționate aflate în complexe relativ închise sau în aglomerări mai mari și mai consistente cu resturi de pereți, vetre și multă ceramică (fig. 8/3, 8—9; 12/3; 13/3—4, 8), în stratul de cultură corespunzător s-au mai descoperit și alte diferite obiecte provenite din locuințele distruse care nu s-au mai putut delimita nici chiar aproximativ. Astfel în secțiunea XV, la 0,50 m adîncime se afla un fragment de vatră decorată (fig. 15/2), un cosor fragmentar din fier (fig. 18/9), un creuzet și bulgărași de zgură; în secțiunea XVI se aflau resturi de vatră răspindite pe o suprafață mai mare; în secțiunea XX s-a găsit o fusaioală mare, circulară iar în secțiunea XXI o fibulă din fier (fig. 17/3). În alte zone se aflau grupuri de pietre mari împreună cu cărbuni și arsură și fragmente de cuie, cuțitașe și alte piese atipice din fier (fig. 18/2—9, 11—14). De asemenea, fortuit s-au mai adunat fusaiole, fragmente de amfore și de vase din grafit (fig. 16/4, 6; 19/1, 4, 6—8; 20/1, 4, 7), iar în secțiunea XXVIII un brăzdar de fier de tip Negri—Oniceni (fig. 17/9).

După cum s-a observat locuințele delimitate în așezarea din punctul Hlibicioc fac parte din categoria aceloră construite la suprafața solului, resturile lor fiind acum acoperite doar de solul arabil, arăturile repetate la diferite adîncimi antrenînd pe suprafețe mari atît ceramică, cît și resturi mai consistente de pereți rămase în urma dezafectării așezării. Locuințele au fost construite destul de primitiv, dacă luăm în considerație resturile rămase, în care piatra nu se folosea îndeajuns, deși în întreaga zonă se afla acest material din abundență. Micile fragmente de chirpici, chiar dacă unele mai păstrează resturi de fețuală sau amprente mai groase de nuiete, indică niște pereți nu prea groși și nici destul de înalți astfel că incendiul care a mistuit acoperișul a reușit să descompună și pereții. Cantitatea de cărbuni din locuințe și cenușa este destul de puțin semnificativă pentru definirea altui inventar interior. Resturile menționate indică o locuire de scurtă durată în care timp nu s-au acumulat prea multe piese de inventar, acesta fiind destul de sărac în comparație cu alte așezări contemporane.

**Inventarul complexelor de locuire.** Materialul care predomină atît în locuințele descrise cît și în stratul de cultură este *ceramica* pe care o vom analiza în funcție de tehnica de lucru și a formelor. În ceea ce privește primul aspect, ceramica de la Hlibicioc este în întregime lucrată cu mîna cu excepția celor citorva fragmente din grafit și acelea provenite de la amforele grecești. În cadrul acesteia se pot distinge cu ușurință două grupe și anume: ceramica grosieră, poroasă cu suprafața aspră și ceramica fină. În cadrul acestor două categorii se include atît ceramica locală, considerată ca atare pe baza a numeroase analogii cu inventarul ceramic al așezărilor dacice contemporane<sup>10</sup>, cît și ceramică de factură străină ale cărei analogii se află în special în cadrul grupului cultural Poienești—Lukašovka<sup>11</sup>. Ceramică poroasă, în general sfărîmicioasă, de factură locală este în cantitate mare la Hlibicioc. Ea are în compoziție cioburi pisate și uneori micropundșuri, vasele fiind arse slab și neuniform avînd o mare varietate de culori atît la suprafață cît și în miezul fragmentelor. Ceramică fină geto-dacică este modelată din pastă densă cu nisip în compoziție, cu suprafața netedă, uneori acoperită cu angobă cenușie-albicioasă. În olăria locală această ceramică are o veche tradiție fiind frecventă în toate tipurile de așezări începînd din secolele IV.—III î. de H. și pînă în perioada clasică<sup>12</sup>.

<sup>10</sup> S. Teodor, *Contribuții la cunoașterea ceramicii geto-dacice din Moldova în secolele III—II î.e.n.*, în *SCIV*, 18, 1967, 1—2; p. 25—45.

<sup>11</sup> R. Vulpe, *Le problème des Bastarnes à la lumière des découvertes archéologiques en Moldavie*, în *NÉH*, I, 1955, p.

103—119; G. B. Fedorov, *Naselenie prutsko-dnestrovskogo meždurečja v I tysjačeljetij n.e.*, în *MIA*, 89, Moscova, 1960, p. 15—16.

<sup>12</sup> I. H. Crișan, *Ceramica geto-dacică*, București, 1969, p. 100—150.

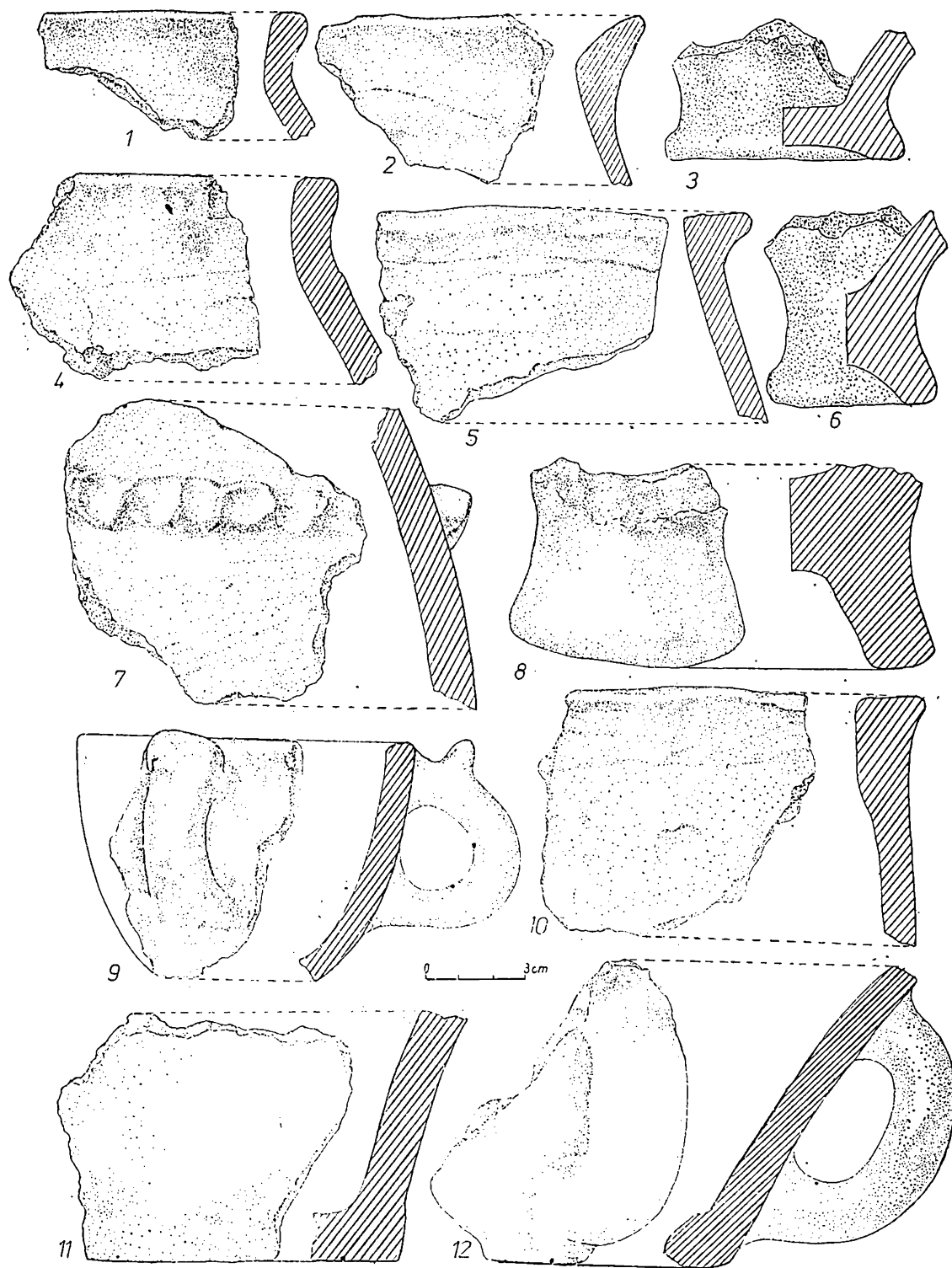


Fig. 5. Ceramică din locuințele 8 (2, 4-5, 7-8, 10, 12); 9 (9,11); 13 (6); 14 (3) și din stratul de cultură (1).

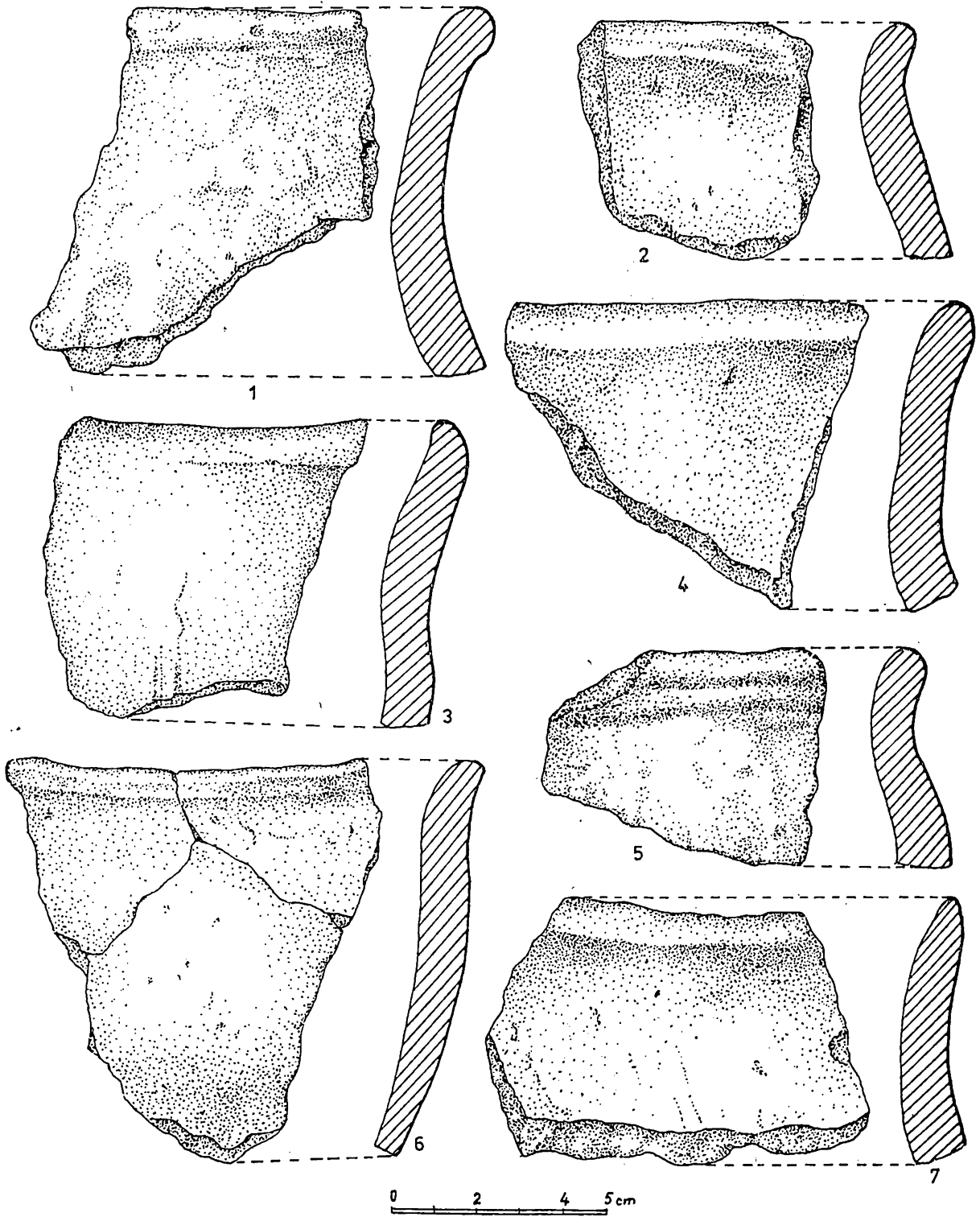


Fig. 6. Ceramică din locuința 11 (1-7).

Ceramica bastarnică prezintă de asemenea, două aspecte în funcție de calitatea materialului din care a fost confecționată. Prima grupă, grosieră la prima vedere, în care pasta conține cioburi pisate, este densă, bine arsă, având culoare brun deschisă sau cenușie. Suprafața exterioară este netedă la partea superioară în special pe gît și aspră pe restul corpului care este acoperit cu un strat, nu întotdeauna uniform, de barbotină. Analogiile acestei categorii ceramice se află în mai multe așezări din centrul și nordul spațiului dintre Carpați și Nistru<sup>13</sup> și în unele culturi germanice din nordul Europei<sup>14</sup>. În așezarea de la Hlibicioc această categorie ceramică nu este prea numeroasă în comparație cu ceramica poroasă caracteristică populației geto-dacice cu care se află amestecată

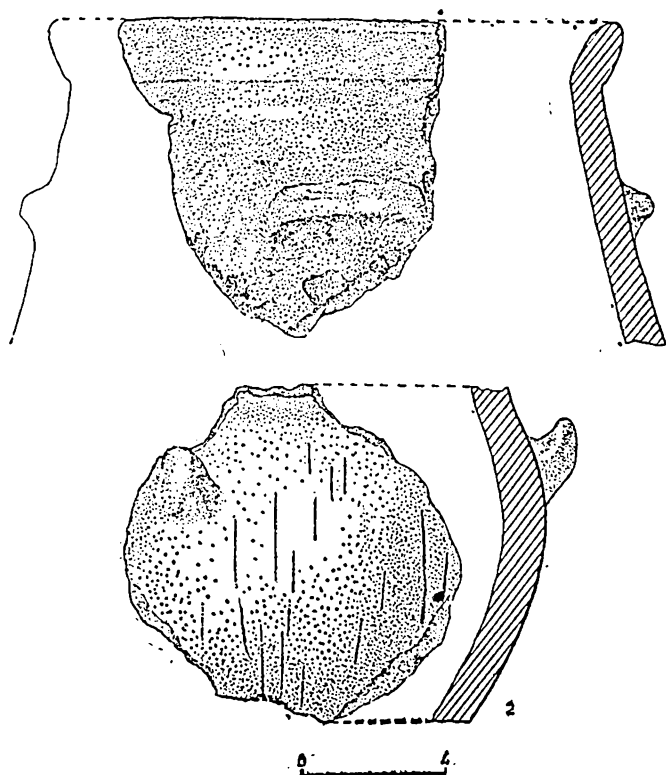


Fig. 7. Fragmente de vase din locuințele 1 (1) și 9 (2).

în aceleași complexe de locuire. Ceramica fină de factură bastarnică este modelată din pastă densă avînd ca degresant cioburi pisate mărunt și mult nisip cu paiete de mică. Suprafețele sînt netede și lustruite, de culoare roșie, gri-albicioasă sau neagră. Arderea oxidantă sau reducătoare este uniformă și de bună calitate. Din punct de vedere cantitativ vasele din aceste două categorii reprezintă circa 60% din întreaga ceramică, aproximativ aceeași proporție ca în alte așezări din cadrul culturii Poienestî—Lukašovka<sup>15</sup>.

Din marea cantitate de fragmente descoperite nu s-a întregit decît un singur vas-borcan. La ceramica geto-dacică se pot identifica trei forme de vase: borcanul, strachina și ceașca.

*Borcanul* are corpul bombat sau drept de dimensiuni mijlocii, cu diametrul gurii mai mare decît al fundului, cu marginea ușor întărită și lătită, prevăzută cu creștături sau alveole. Numărul acestor borcane nu este prea mare dar apare constant în majoritatea locuințelor. Există și o variantă de dimensiuni mai mari cu marginea rotunjită și ușor evazată prevăzută pe partea superioară a corpului cu proeminențe de diferite tipuri și briuri alveolate sau crestate. În afară de aceste două categorii de borcane mai apar fragmente de chiupuri de dimensiuni mari de culoare neagră sau cenușie cu suprafața lustruită (fig. 5/1—2, 4—5, 7, 10—11; 6/1—7; 7/2; 8/1—11, 13; 9/2, 6—10; 10; 11/7—9, 11—22). *Strachina* lucrată din pastă de factură locală prezintă două variante, una cu corpul puțin adîncit cu fundul îngust, partea superioară ușor cilindrică și marginea invazată și strachina cu marginea evazată cu corpul tronconic cu gîtul slab conturat și fundul gros (fig. 9/1, 3—5; 11/1—3, 6). Ambele forme de strachini au multiple analogii în teritoriul est-carpatic în așezări și necropole dintr-o

<sup>13</sup> S. P. Pnčkova, *Poselenija poblizu s. Kruglik na Bukovini*, în *Arheologija*, 23, Kiev, 1977, p. 24—35.

<sup>14</sup> R. Vulpe, *Săpăturile de la Poienestî din 1949*, în *Material*, 1, 1953, p. 310—474; 486; 497; M. Babeș, *Dacii și bas-*

*larii*, în *Mem.Antiq*, II, 1970, p. 231.

<sup>15</sup> S. Teodor, *Așezarea de epocă Latène de la Botoșana, jud. Suceava*, în *SCIVA*, 31, 1980, 2, p. 181—227.

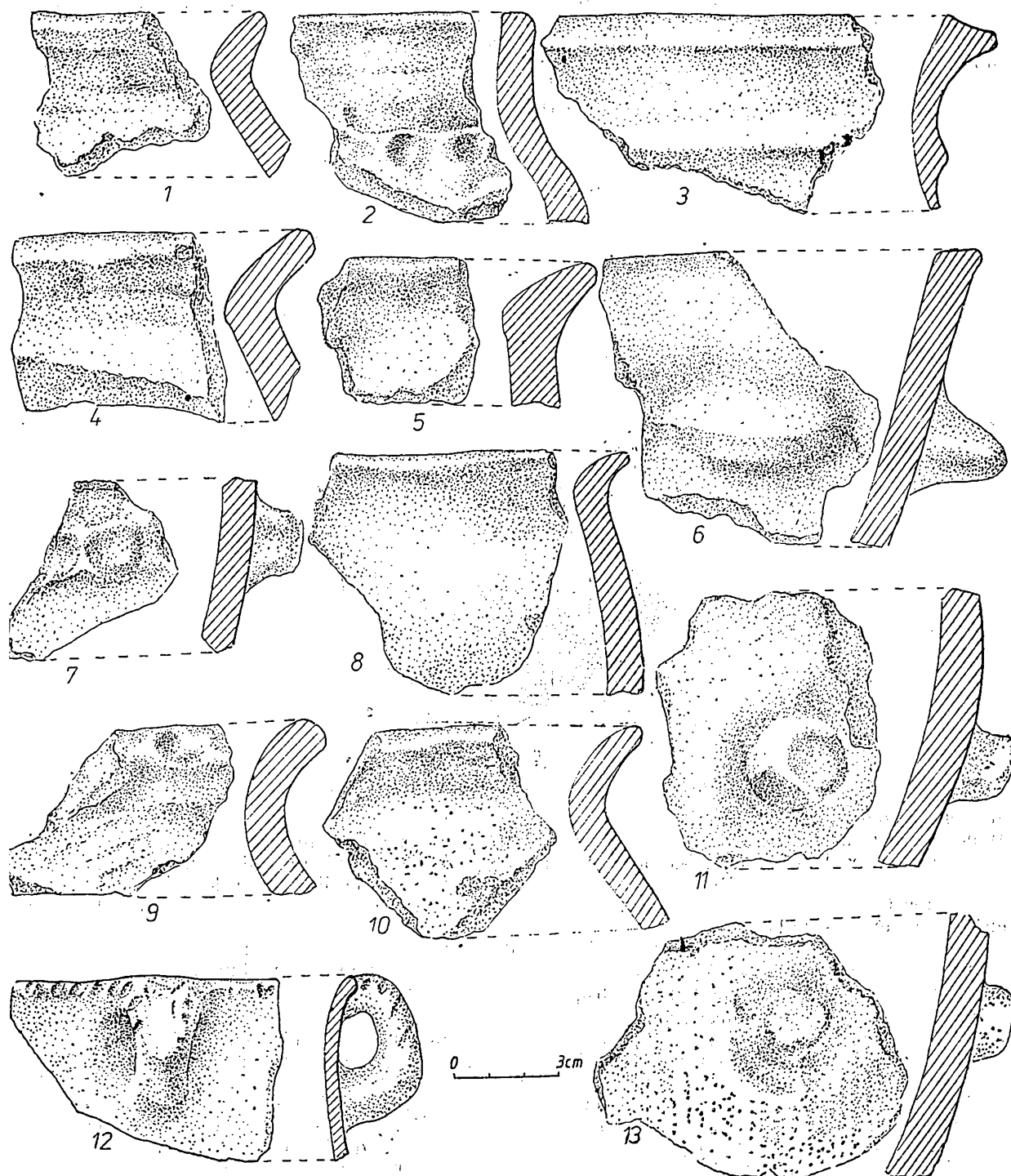


Fig. 8. C ceramică din ieurițele 14 (1-2, 10, 12-13); 15 (4-5, 7, 11); 18 (6) și din stratul de cultură (3, 8-9).

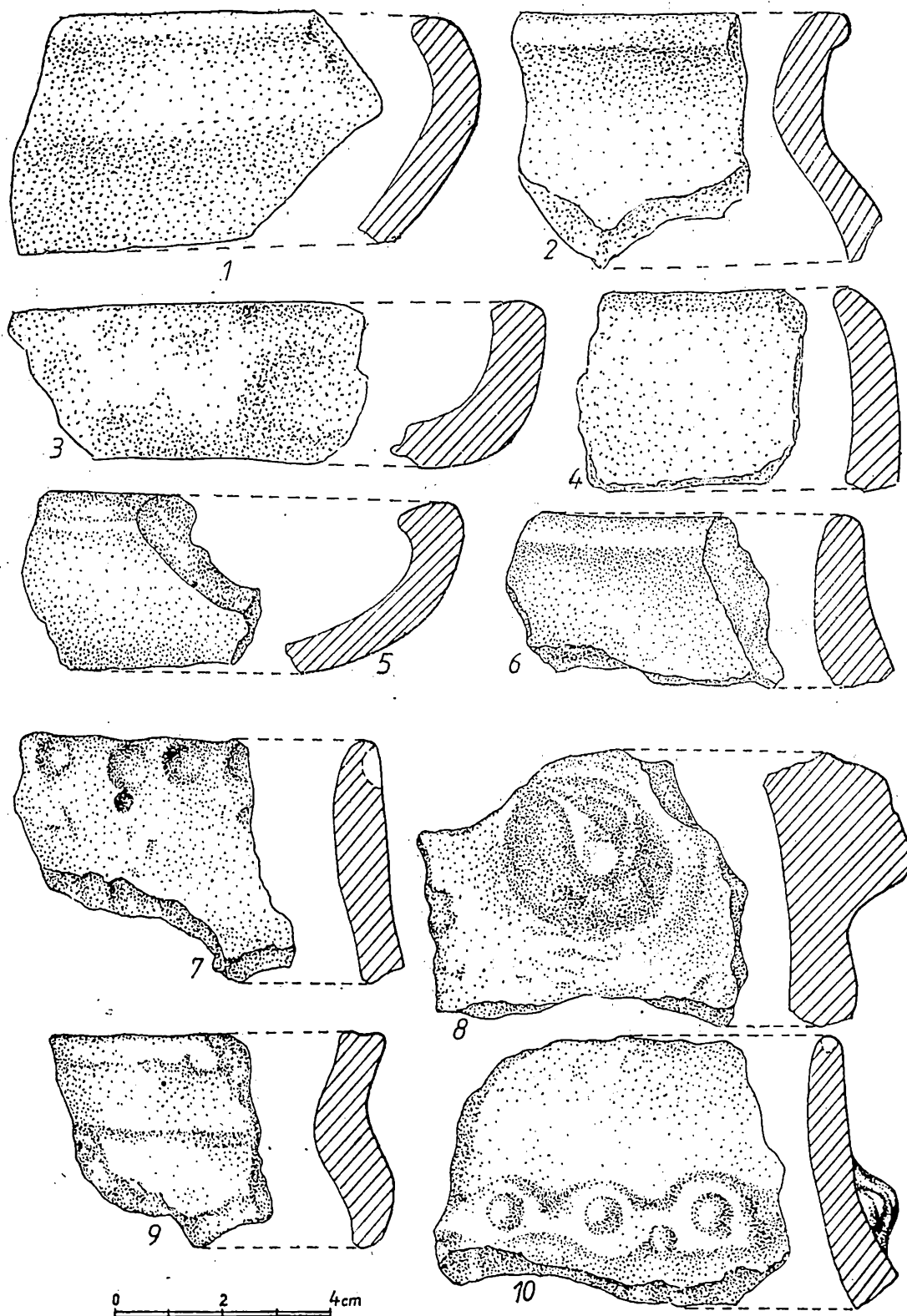


Fig. 9. Ceramică din locuințele 2 (10); 6 (7, 9); 14 (4); 15 (3); 17 (8); 18 (1,5-6) și din stratul de cultură (2).

perioadă cuprinsă între sfârșitul secolului IV și secolul I î. de H.<sup>16</sup> În ceea ce privește ceașca, din fragmentele descoperite se remarcă ceașca cu corpul tronconic și marginea ușor arcuită spre interior și ceașca dacică sau cătuia, ambele cu forme masive (fig. 5/9, 12; 8/12). Prezența cătuții la Hlibicioc apropie această așezare de cele mai caracteristice așezări dacice din sudul Moldovei din secolele II—I î. de H.<sup>17</sup> În afară de formele descrise, din pastă poroasă s-au mai realizat cupe cu picior din

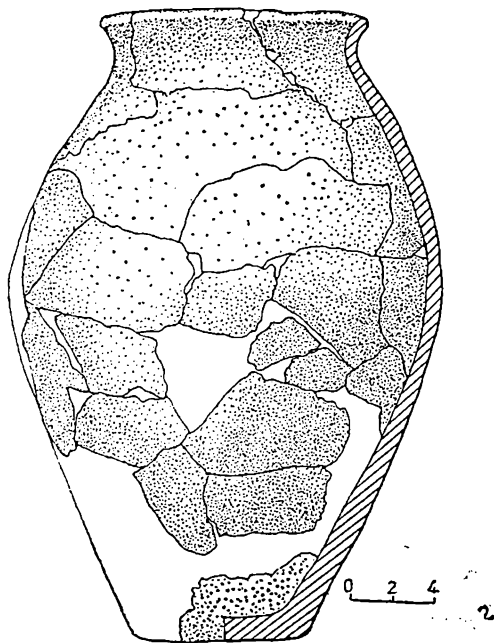


Fig. 10. Vas din locuința 3.

care se păstrează numai partea inferioară (fig. 5/3, 6, 8; 14/9—10), strecurători și lipsii de grosimi diferite cu marginea rotunjită. În ceea ce privește sistemul de ornamentare a acestei categorii ceramice se poate remarca o anumită preferință pentru decorul plastic. Briul alveolat sau proemințele sînt aplicate pe partea superioară a borcanelor, atît la acelea grosiere de dimensiuni mari cît și a acelor de calitate mai bună. Acest mod de a-și ornamenta ceramica a fost folosit de ceramicii geto-daci cu multe secole înainte și a continuat în toată perioada clasică.

Ceramica bastarnică fină este reprezentată prin castroane, străchini și mai puțin oale.

*Castroanele* au pereții relativ subțiri, corpul înalt, ușor bombat, gîtul strîmt și marginea evazată și fațetată. Unele au corpul acoperit cu angobă neagră lustruită dar cele mai multe sînt gri-albicioase sau roșii (fig. 13/11; 14/2, 4, 7). *Străchinile* au dimensiuni mici, puțin adînci, cu profilul în formă de S, fundul îngust și marginea evazată și fațetată (fig. 11/4—5, 9—10; 13/1—3, 8, 12; 14/1, 3, 5, 8). *Oalele*, reprezentate prin fragmente mici, au corpul bombat, marginea ușor evazată și slab fațetată. Nu s-a descoperit nici un fragment de toartă tipică acestei categorii de vase (fig. 13/6, 9—10).

Din ceramica grosieră de uz comun numeroase fragmente provin de la oale de dimensiuni mari cu corpul alungit, marginea evazată și fațetată, uneori decorate în afară de barbotină cu briuri, alveole sau butoni (fig. 7/1; 12/1—11). Vasele negre din pastă fină sînt rareori decorate, nota lor artistică rezultă din însăși forma zveltă și fațetele de pe marginea buzei. Totuși unele vase prezintă și un decor incizat. Astfel la Hlibicioc au apărut și patru fragmente de castroane de dimensiuni relativ mari, cu pereții groși de culoare brun-roșcată, care au pe umăr un desen geometric incizat format dintr-un fascicol de dreptunghiuri cu interiorul împărțit în patru și hașurat, intercalate cu pătrate goale. În aria culturii Poienești—Lukašovka decorul pe vasele fine este destul de rar întîlnit și în general puțin variat. Pe teritoriul Moldovei se mai cunosc vase decorate la Poienești<sup>18</sup> și la Botoșana<sup>19</sup>. Atît formele sînt și unele motive decorative se reîntîlnesc în spațiul germanic și în culturile tîrzii nord-europene, în culturile Jastorf și Przeworsk<sup>20</sup>.

După cum s-a remarcat, în afară de ceramică, atît în locuințele delimitate cît și în afara lor, se aflau diferite obiecte din metal și lut ars. Dintre obiectele din fier amintim *brăzdarul* din fier (fig. 17/9) destul de bine păstrat; cu analogii în depozitele de la Negri și Oniceni<sup>21</sup>. După cum se cunoaște, în apropierea așezării de la Hlibicioc s-au mai descoperit unelte agricole, constînd în special din eceri, coase și cosoare datate la sfârșitul secolului II î. de H., ilustrînd atît ocupațiile de bază a populațiilor din zonă cît și un anumit nivel economic. Îngroparea în depozitul de turbă a unor astfel de unelte alături de arme și alte obiecte din fier, coincide cu momentul încetării locuirii în această zonă a populației alogene purtătoare a culturii Poienești—Lukašovka<sup>22</sup>. Alte piese din fier aflate în

<sup>16</sup> S. Teodor, *Așezarea geto-dacică de la Huși—Corni, în Thraco-dacica*, II, 1981, p. 169—195; idem, *Săpăturile arheologice de la Cucorăni, jud. Botoșani*, în *ArhMold*, VIII, 1975, p. 124—139.

<sup>17</sup> Radu și Ecaterina Vulpe, *Fouilles de Poiana*, în *Dacia*, II—IV, 1927—1932, p. 277—296; R. Vulpe și colab., *Activitatea șantierului arheologic Poiana—Tecuci, 1950*, în *SCIV*, I, 1950, p. 177—216; idem, *Șantierul arheologic Poiana—Tecuci*, în *SCIV*, III, 1952, p. 191—220.

<sup>18</sup> R. Vulpe, *op. cit.*, în *Materiale*, I, 1953, p. 411.

<sup>19</sup> S. Teodor, *op. cit.*, în *SCIVA*, 2, 1980, p. 217, fig. 0/1—2).

<sup>20</sup> R. Hachmann, *Jastorf — Funde ausserhalb der Jastorf — Kultur*, în *Die Kunde*, N.F., 8, 1957, 1—2, p. 77—92; T. Dąbrowska, *Wschódni granica kultury przeworskiej w późnym okresie laténskim I wczesnym okresie rzymskim*, în *Materiały Starożytność*, II, 1973, p. 165—169, fig. VII/22.

<sup>21</sup> I. Antonescu, *Depozitul carpic de la Negri și implicațiile sale istorice*, în *Carpica*, I, 1968, p. 189—197; M. Babeș, *Récents découvertes de lingots-en fer protohistoriques saites en Roumanie*, *ArchRoz*, XXII, 1970, 5, p. 608; S. Teodor, *Aspecte ale activității meșteșugărești în Dacia est-carpatică pînă la Burebista (Depozitul de la Oniceni)*, în *Studia antiqua et archaeologica*, I, Iași, 1983, p. 94—102.

<sup>22</sup> S. Teodor, *op. cit.*, în *Dacia*, N.S., XXIV, 1980, p. 133—150.



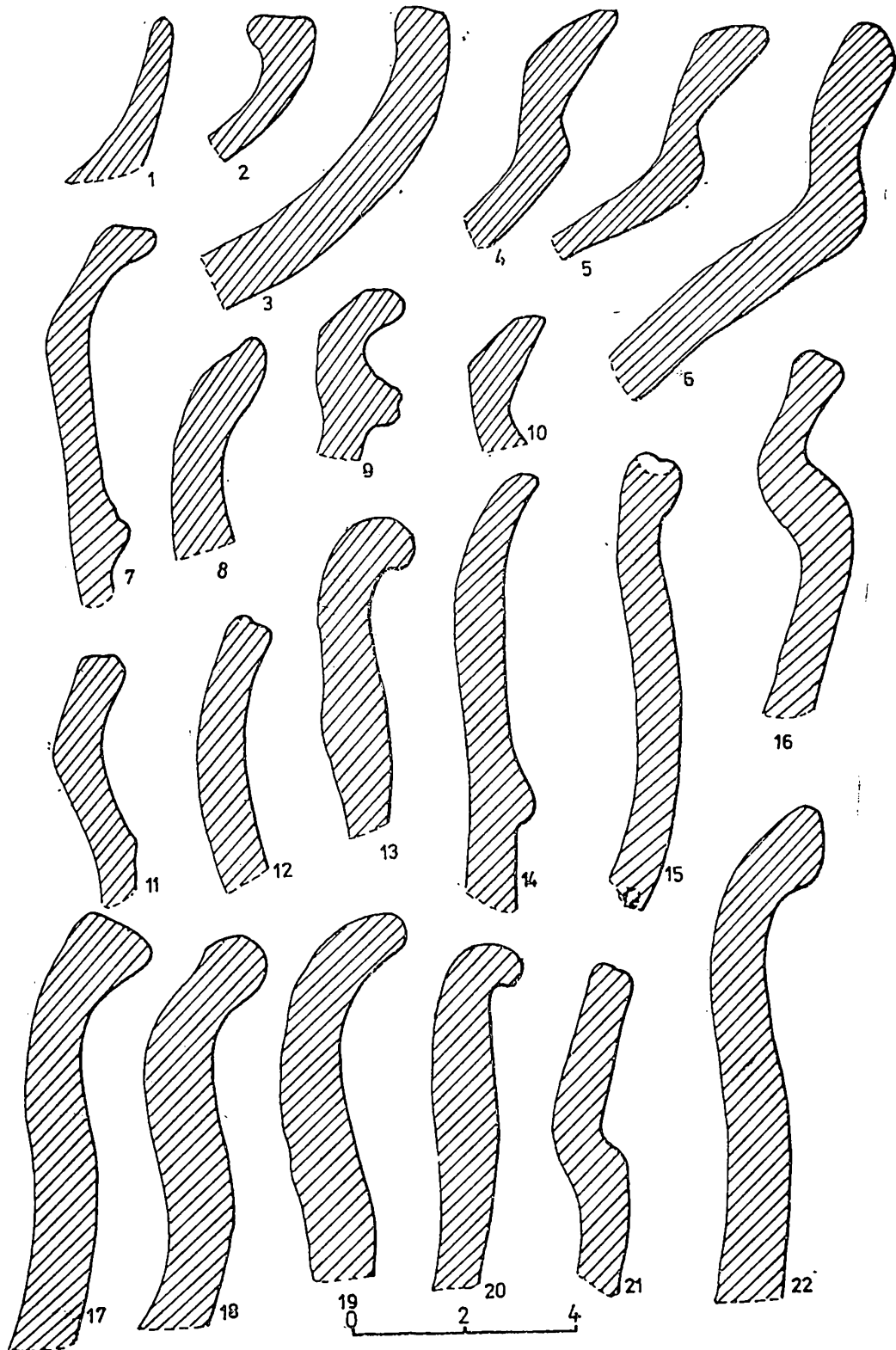


Fig. 11. Profile de vase din locuințele 5 (1-4, 11-16) și 7 (5-10, 17-22).

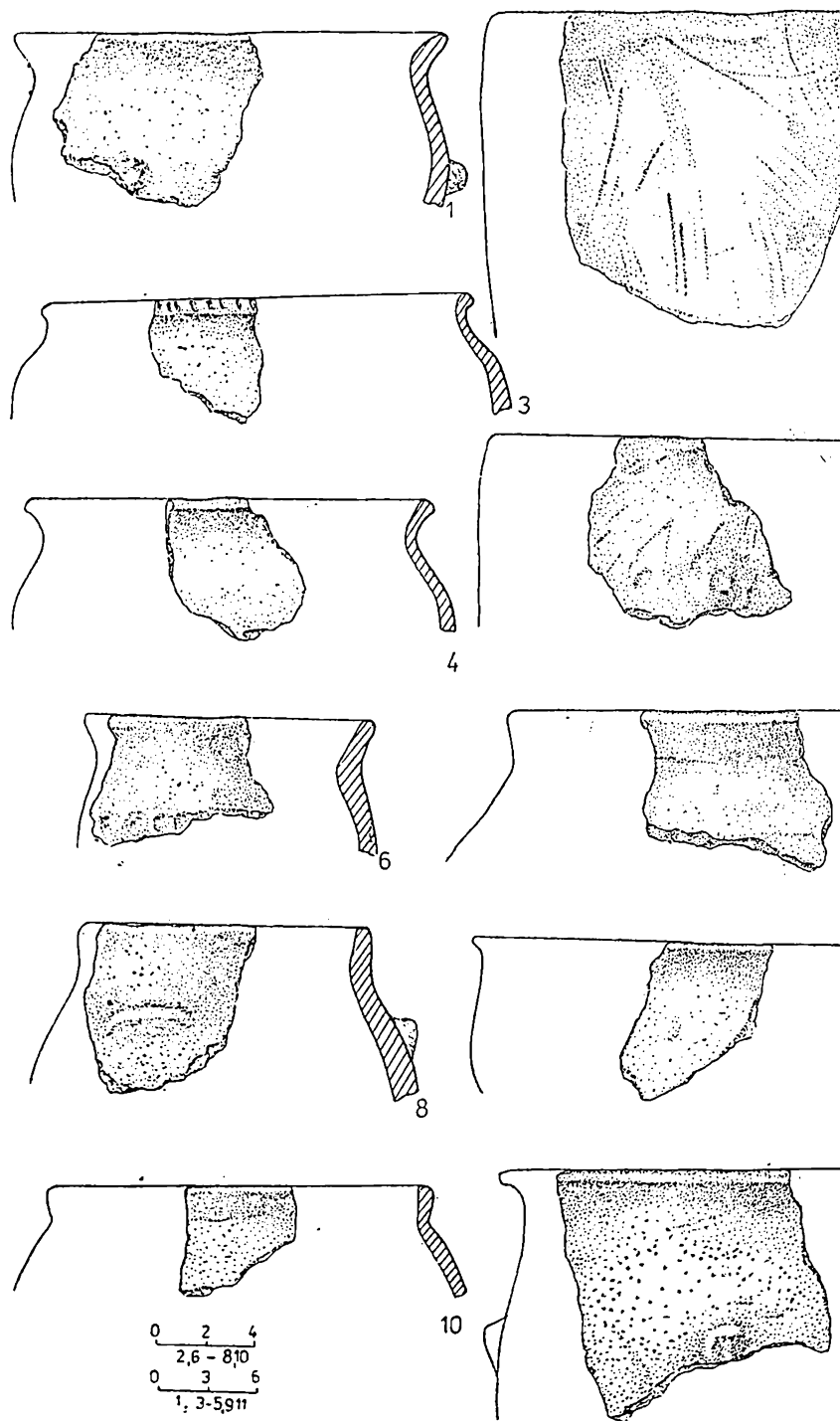


Fig. 12. Ceramică din locuințele 2 (1, 4); 8 (6); 10 (2, 7, 10, 11); 12 (3, 8-9)

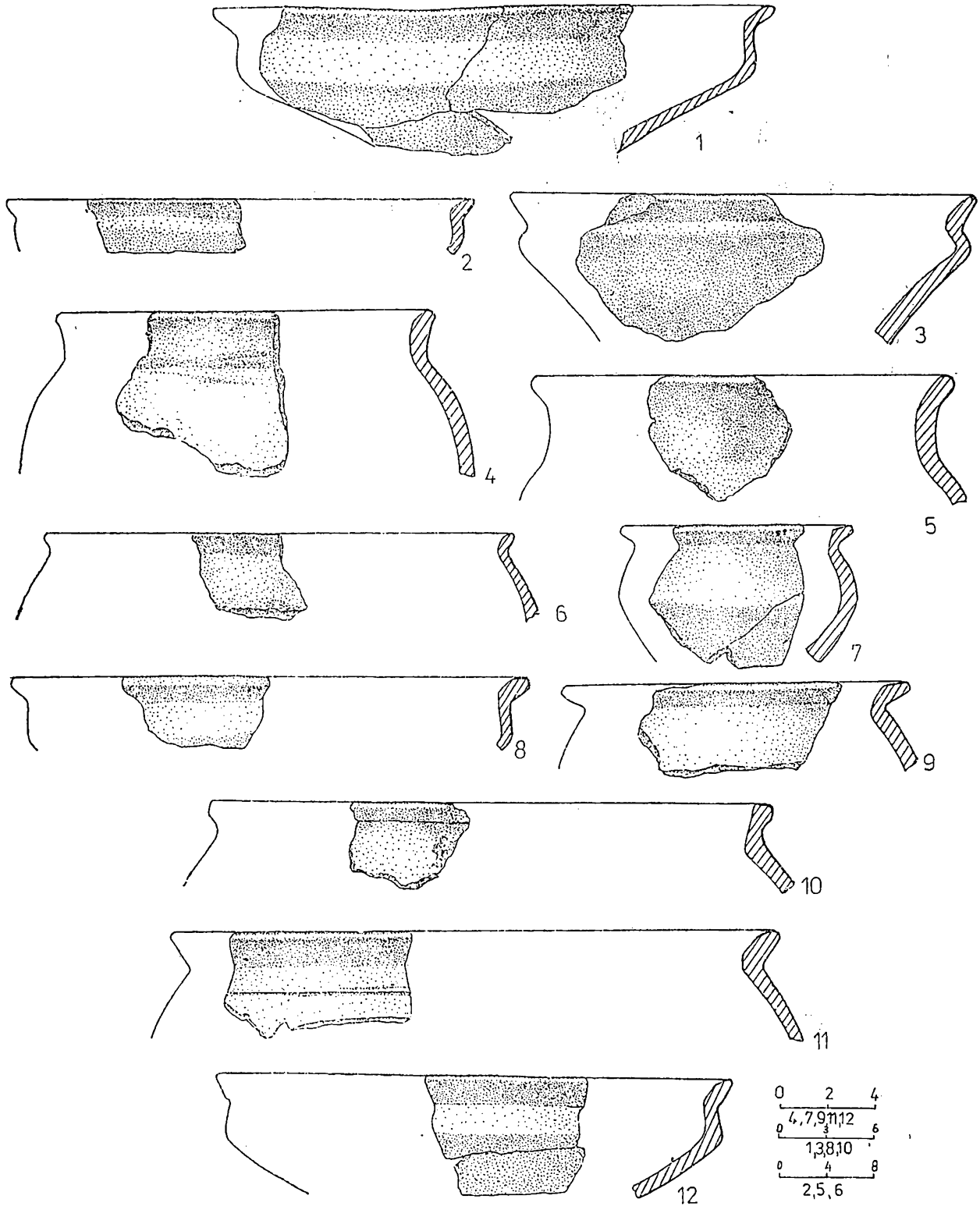


Fig. 13. Ceramică din locuințele 1 (10); 2 (1,5 12); 5 (7); 8 (6); 9 (2, 9, 11) și din stratul de cultură (3—4,8).

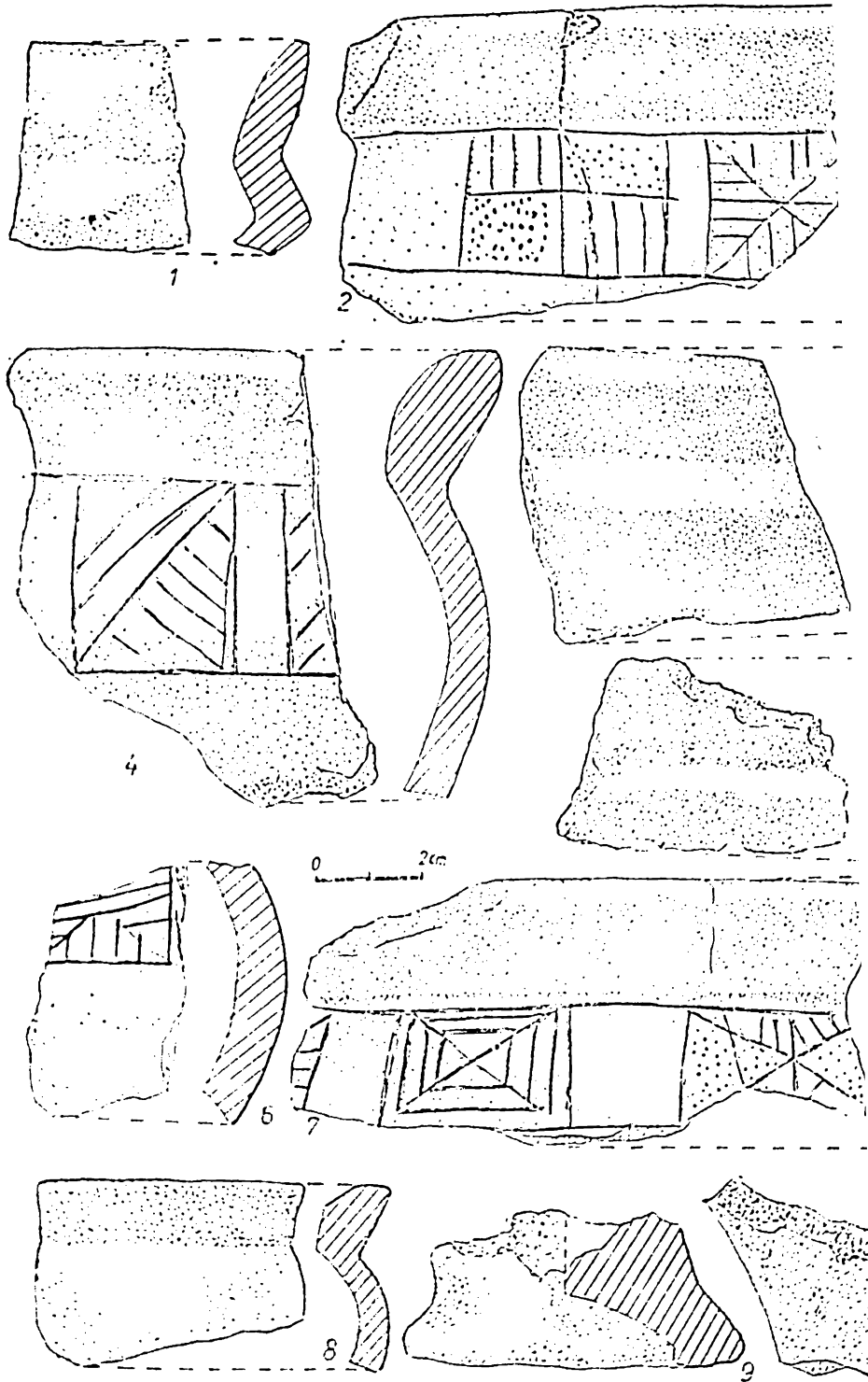


Fig. 14. Ceramică din locuințele 13 (1-2); 14 (3-5, 8); 19 (6-7, 9-10)

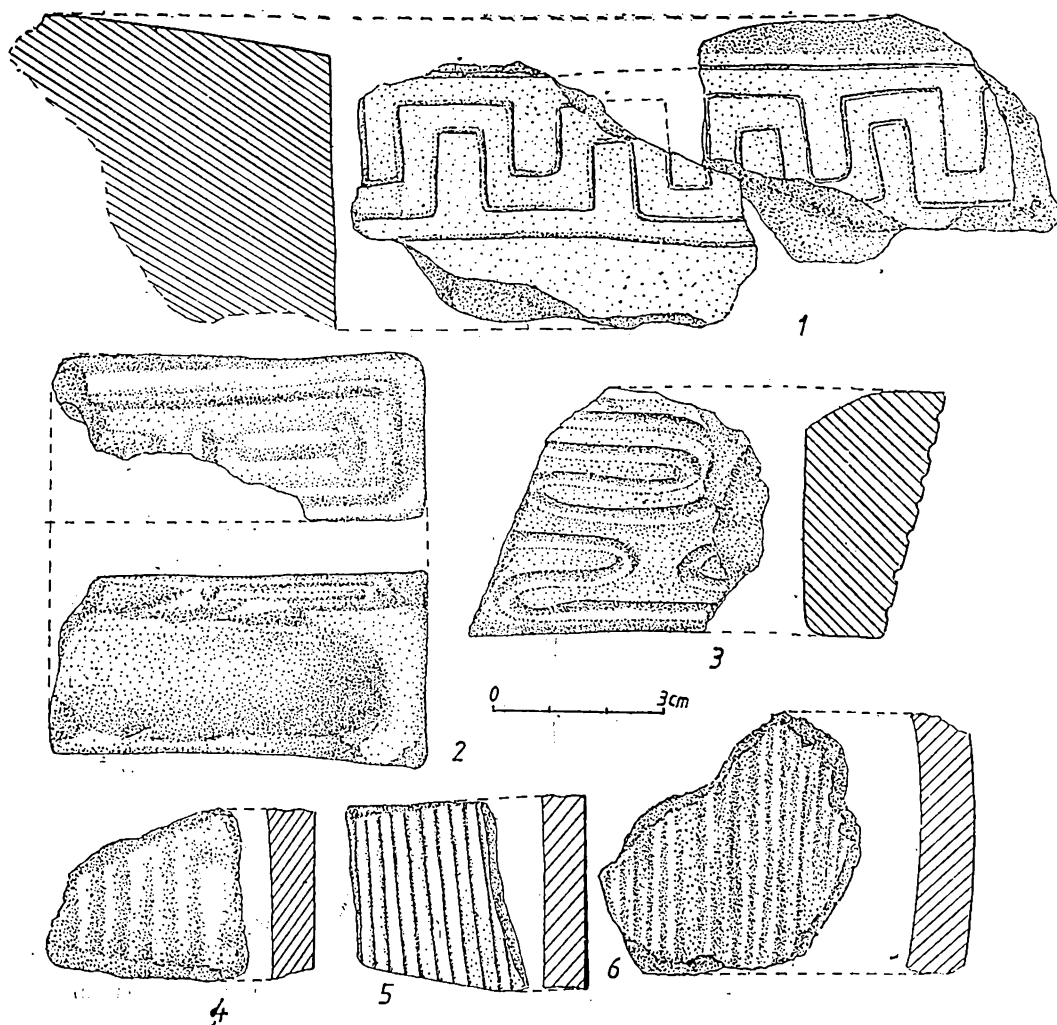


Fig. 15. Fragmente de vetre, decorate (1-3) și de vase din grafit (4-6) din locuințele 8 (3); 15 (6) și din stratul de cultură (1-2, 4-5).

același context sînt diferite *cușile*, de dimensiuni mici, în cea mai mare parte fragmentare. Ele au lama îngustă și tăiș curb sau icetiliu uneori cu muchea curbă, unele păstrînd și un mic peduncul de fixare în miner (fig. 18/4, 6-7, 10). Astfel de piese se găsesc frecvent în toate așezările de epocă Latene atît geto-dacice cît și alogene. *Împungătoare*, întregi sau fragmentare, sînt deosebi în număr mic, exemplarele în stare bună fiind desigur recuperate (fig. 18/8-9, 11). În momentul părăsirii așezării au fost abandonate exemplarele uzate, fără valoare, cum sînt și fragmentele de tuburi de la virfurile de lance din care un exemplar este prevăzut în capăt cu nituri și o sîrmă înfășurată pentru o mai bună fixare pe miner (fig. 17/6), o psalie de secțiune rotundă ușor curbată, cu două ochiuri în partea centrală și capetele îngroșate (fig. 18/4), un cîrlig de ivăr (fig. 17/7), o verigă, un fragment de manșon și altele (fig. 17/8; 18/2-3, 5, 12-16). Dintre obiectele de podoabă s-a păstrat un fragment de brățară din bronz cu un capăt liber și rotunjit decorat cu două incizii circulare (fig. 17/5), o fibulă de fier de dimensiuni mici cu resortul din cîte trei spire pe fiecare parte și arcu ușor bombat (fig. 17/3), care ar putea aparține tipului II/4 a schemei propusă de M. Babeș<sup>23</sup> și un alt fragment cu caracteristici asemănătoare (fig. 17/2). De asemenea, în locuința 4 se afla un fragment de fibulă de bronz care avea resortul din șase spire, cu coarda ruptă. Aceste fibule, în care resortul este format din patru sau șase spire, cu coarda exterioară și corpul mai mult sau mai puțin arcuit sînt tipice pentru perioada tîrzie a culturii Poienești-Lukašovka, mai frecvent în necropole

<sup>23</sup> M. Babeș, *Date arheologice și istorice privind partea de nord-est a Daciei în ultimele secole înainte de era noastră*,

în *SCIVA*, 36, 1985, 3, p. 195, fig. 7.

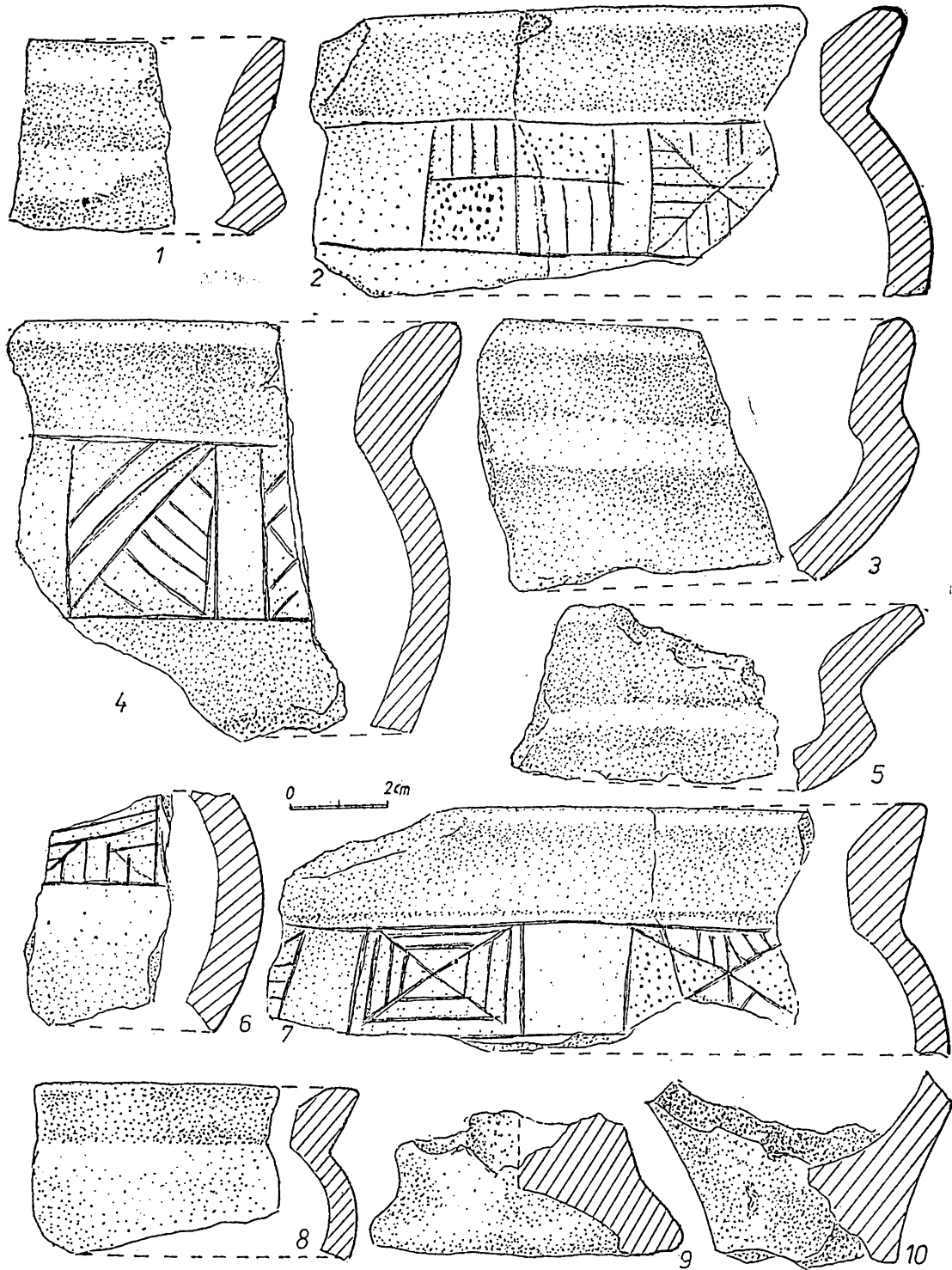


Fig. 14. Ceramică din locuințele 13 (1-2); 14 (3-5, 8); 19 (6-7, 9-10).

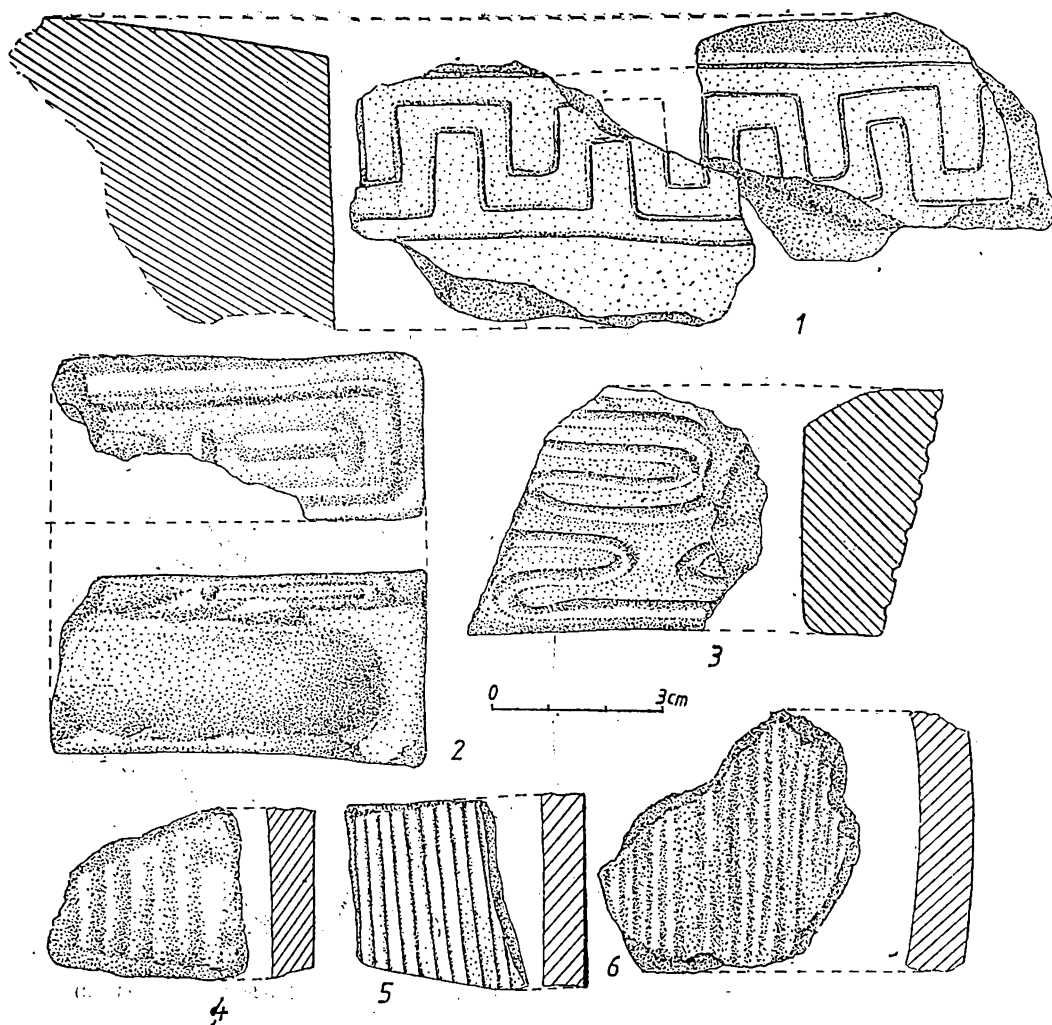


Fig. 15. Fragmente de vetre, decorate (1-3) și de vase din grafit (4-6) din locuințele 8 (3); 15 (6) și din stratul de cultură (1-2, 4-5).

același context sînt diferite *cufite*, de dimensiuni mici, în cea mai mare parte fragmentare. Ele au lama îngustă și tăiș curb sau rectiliniu uneori cu muchia curbată, unele păstrînd și un mic peduncul de fixare în miner (fig. 18/4, 6-7, 10). Astfel de piese se găsesc frecvent în toate așezările de epocă Latene atît geto-dacice cit și alogene. *Impungătoare*, întregi sau fragmentare, sînt deasemenea în număr mic, exemplarele în stare bună fiind desigur recuperate (fig. 18/8-9, 11). În momentul părăsirii așezării au fost abandonate exemplarele uzate, fără valoare, cum sînt și fragmentele de tuburi de la virfurile de lance din care un exemplar este prevăzut în capăt cu nituri și o sîmă înfășurată pentru o mai bună fixare pe miner (fig. 17/6), o psalie de secțiune rotundă ușor curbată, cu două ochiuri în partea centrală și capetele îngroșate (fig. 18/4), un cîrlig de ivăr (fig. 17/7), o verigă, un fragment de manșon și altele (fig. 17/8; 18/2-3, 5, 12-16). Dintre obiectele de podobă s-a păstrat un fragment de brățară din bronz cu un capăt liber și rotunjit decorat cu două incizii circulare (fig. 17/5), o fibulă de fier de dimensiuni mici cu resortul din cîte trei spire pe fiecare parte și arcu ușor bombat (fig. 17/3), care ar putea aparține tipului II/4 a schemei propusă de M. Babeș<sup>23</sup> și un alt fragment cu caracteristici asemănătoare (fig. 17/2). De asemenea, în locuința 4 se afla un fragment de fibulă de bronz care avea resortul din șase spire, cu coarda ruptă. Aceste fibule, în care resortul este format din patru sau șase spire, cu coardă exterioară și corpul mai mult sau mai puțin arcuit sînt tipice pentru perioadă tîrzie a culturii Poienești-Lukašovka, mai frecvent în necropole

<sup>23</sup> M. Babeș, *Date arheologice și istorice privind partea de nord-est a Daciei în ultimele secole înaintea erei noastre*,

în *SCIVA*, 36, 1985, 3, p. 195, fig. 7.

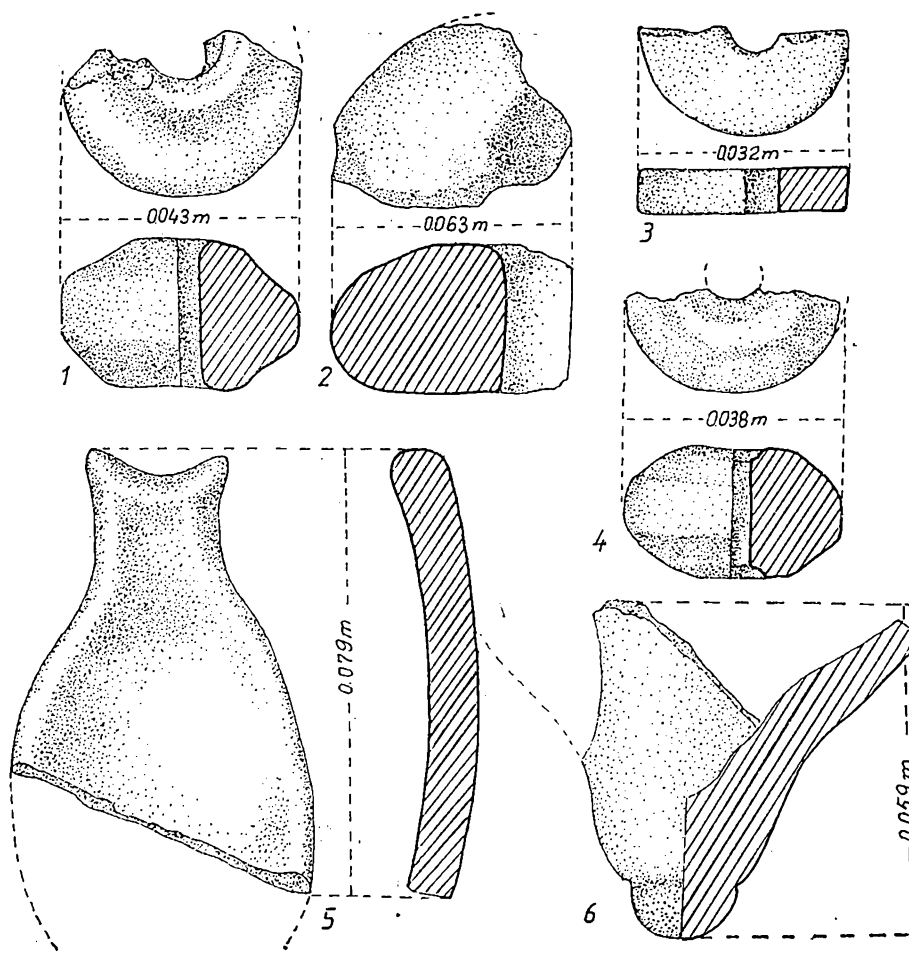


Fig. 16. Obiecte din lut ars (1-5) și fragment de amforă din locuințele 1 (3); 4 (1-2); 7 (5) și din stratul de cultură (4, 6).

și mai puțin în așezări, alături de piese ce prezintă trăsături caracteristice fazei târzii a orizontului Dux, cum sint și unele descoperiri de la Botoșana, Cucorăni și altele <sup>24</sup>.

Obiectele din lut ars sint mai numeroase. Predomină fusaiiolele de forme diferite — bitronconice, cilindrice, conice sau discoidale, acestea din urmă modelate și din fragmente de vase bastarnice (fig. 16/1, 3-4; 19/2, 5-8; 20/1-13). Aceste piese ilustrează ocupația de bază a populației din această așezare, aceea a prelucrării fibrelor textile sau a lînii. În acest scop trebuie să fi folosit și două mosorele din lut ars, unul fragmentar, cel întreg fiind decorat cu incizii circulare la cele două capete (fig. 19/1, 4). Cu un decor format din cercuri sau spirale din puncte incizate este prevăzută și o piesă de forma unui disc perforat confecționat din pastă fină (fig. 19/3). În rîndul obiectelor din lut mai menționăm o lingură cu coadă scurtă (fig. 16/5) și un fragment provenit de la un disc de dimensiuni mari, mult mai gros decît cele precedente, modelat ca o roată (fig. 16/2).

Vetre decorate sau „căteli de vatră”. Fragmente din astfel de piese s-au găsit atît în locuințe cît și în stratul de cultură, bucățile respective aparținînd la trei piese diferite una de alta, atît în ceea ce privește materialul din care sint confecționate cît și decorul ce se păstrează parțial. Primul fragment provine de la o piesă realizată din lut ars cu compoziție pură, de culoare roz-gălbuie cu pete cenușii. Decorul realizat cu un obiect avînd un capăt plat reprezintă un meandru, care înglobează în compoziția sa niște T-uri culcate (fig. 15/2). Șanțuirea realizată cu virful respectiv nu este întotdeauna perfectă și nici liniile nu sint realizate cu destulă atenție. Piesa care inițial trebuie să fi avut dimensiuni mijlocii are decorul strîns și limitat la un fascicol de numai 4 cm lățime. Al doilea fragment provine dintr-o piesă asemănătoare, dar cu un decor meandric mai bine executat cu un virf rotunjit. Pasta este de asemenea, de bună calitate, de culoare roz-gălbuie, fără pete de flambare.

<sup>24</sup> S. Teodor, *op. cit.*, în *Arch.Mold.*, XII, 1988, p. 43, fig. 4, 5.



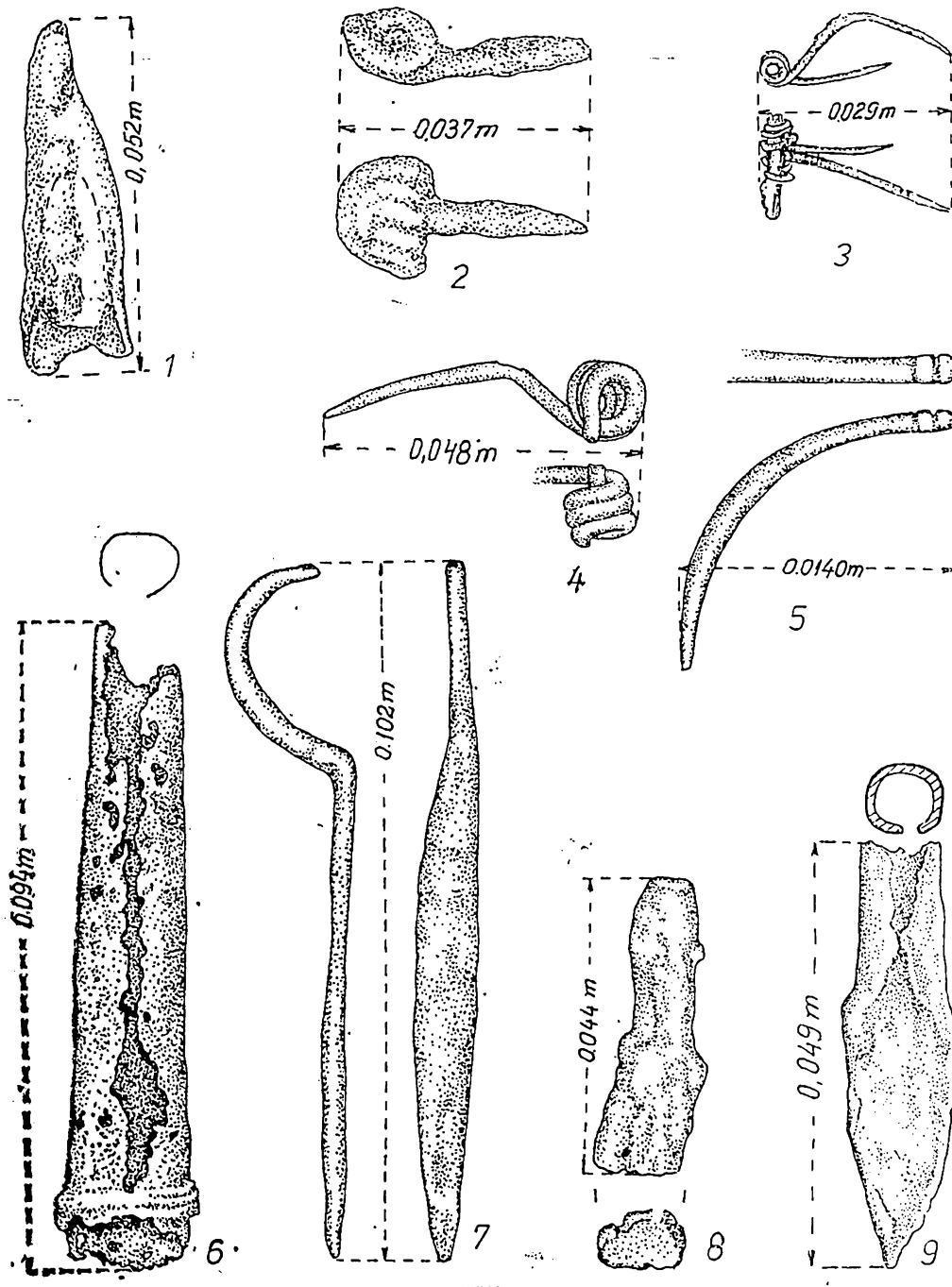


Fig. 17. Obiecte din] bronz (4-5) și fier (1-3, 6-9) din locuințele 4 (4); 15 (2) și din stratul de cultură (1, 3, 5-9).

Fragmentul provine de la o piesă de dimensiuni mici, decorată numai pe una din fețe întrucît una din părțile laterale ale acestui fragment este netedă și ușor lustruită (fig. 15/3). Al treilea fragment de formă alungită, reprezintă o porțiune mai mare dintr-un suport de dimensiuni mijlocii întrucît desenul este de dimensiuni mici și peretele respectiv nu prea gros. Și această piesă este lucrată din lut de calitate bună, de culoare gălbuie, iar decorul este zgariat cu un vîrf ce a realizat șanțuri foarte subțiri în raport cu celelalte piese. Modelul pornește tot de la un meandru în cadrul căruia apar mici dreptunghiuri (fig. 15/1). La nici una din piese nu se distinge detaliul formeii inițiale, ele asemănîndu-se între ele doar prin calitatea bună a materialului și prin decorul geometric realizat în

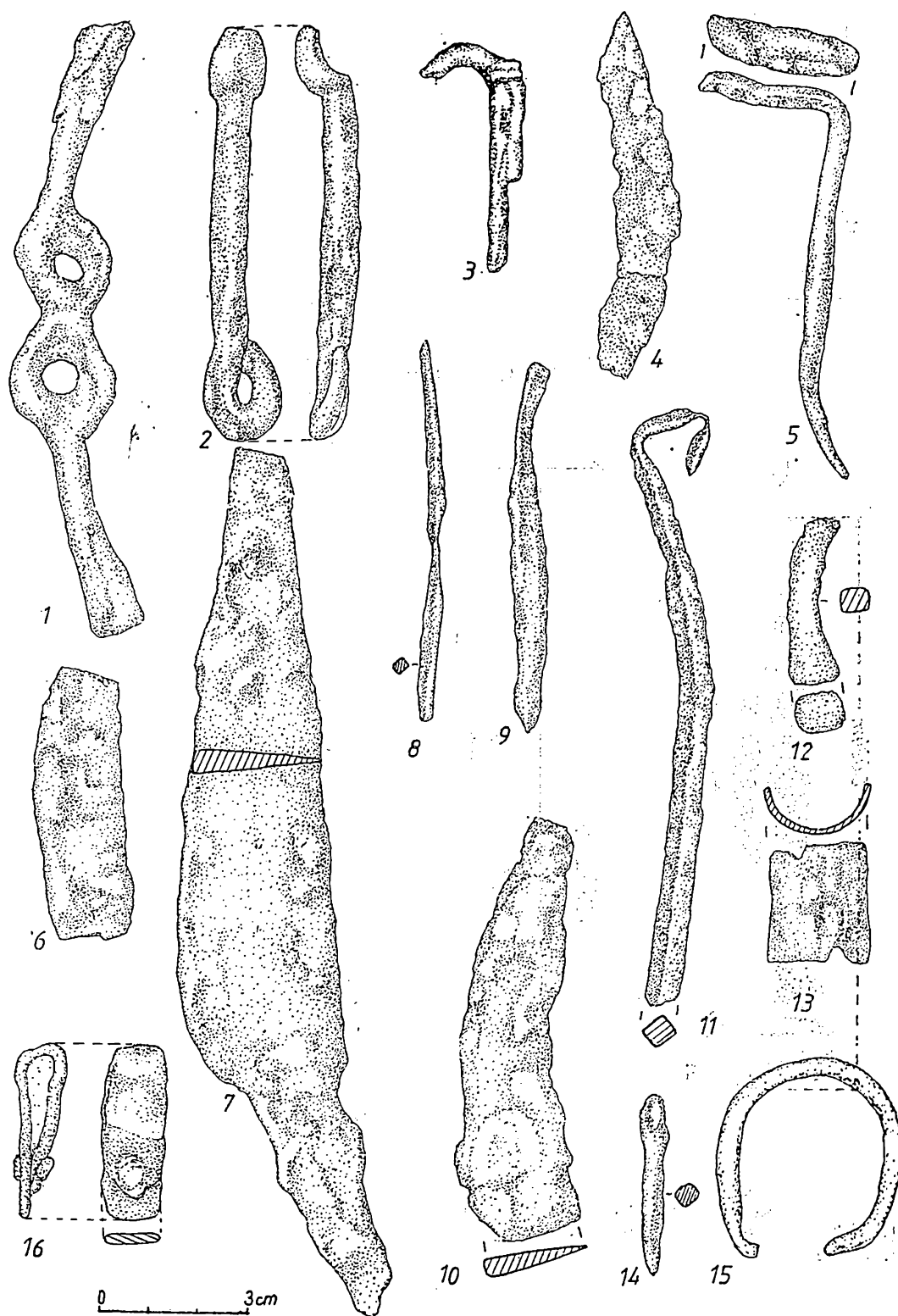


Fig. 18. Obiecte din fier din locuințele 8 (1); 15 (10); 17 (15) și din stratul de cultură (2-9, 11-14, 16)...

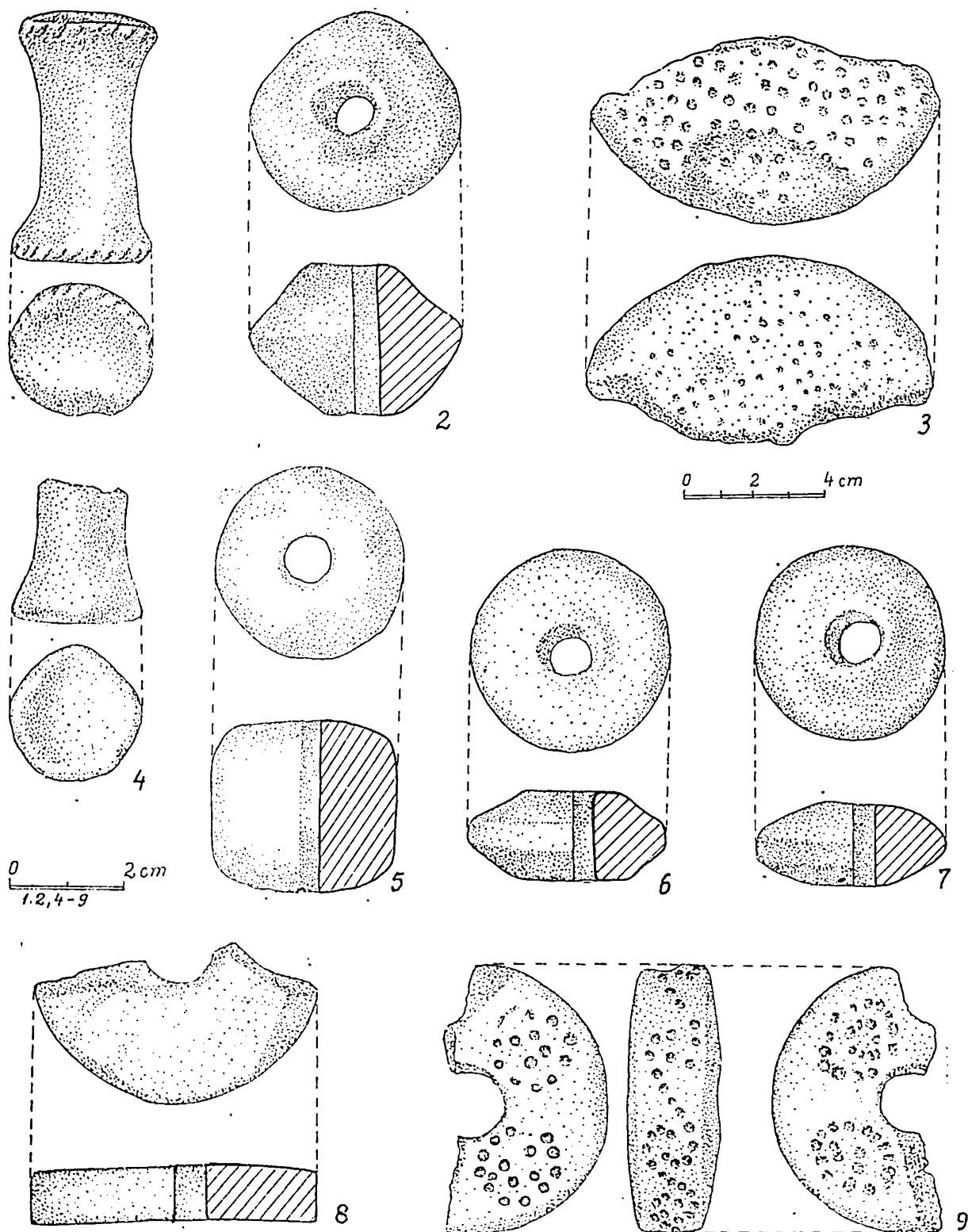


Fig. 19. Diferite obiecte din lut ars din locuințele 8 (3); 9 (9); 16 (2); 17 (5) și din stratul de cultură (1,4, 6-8).

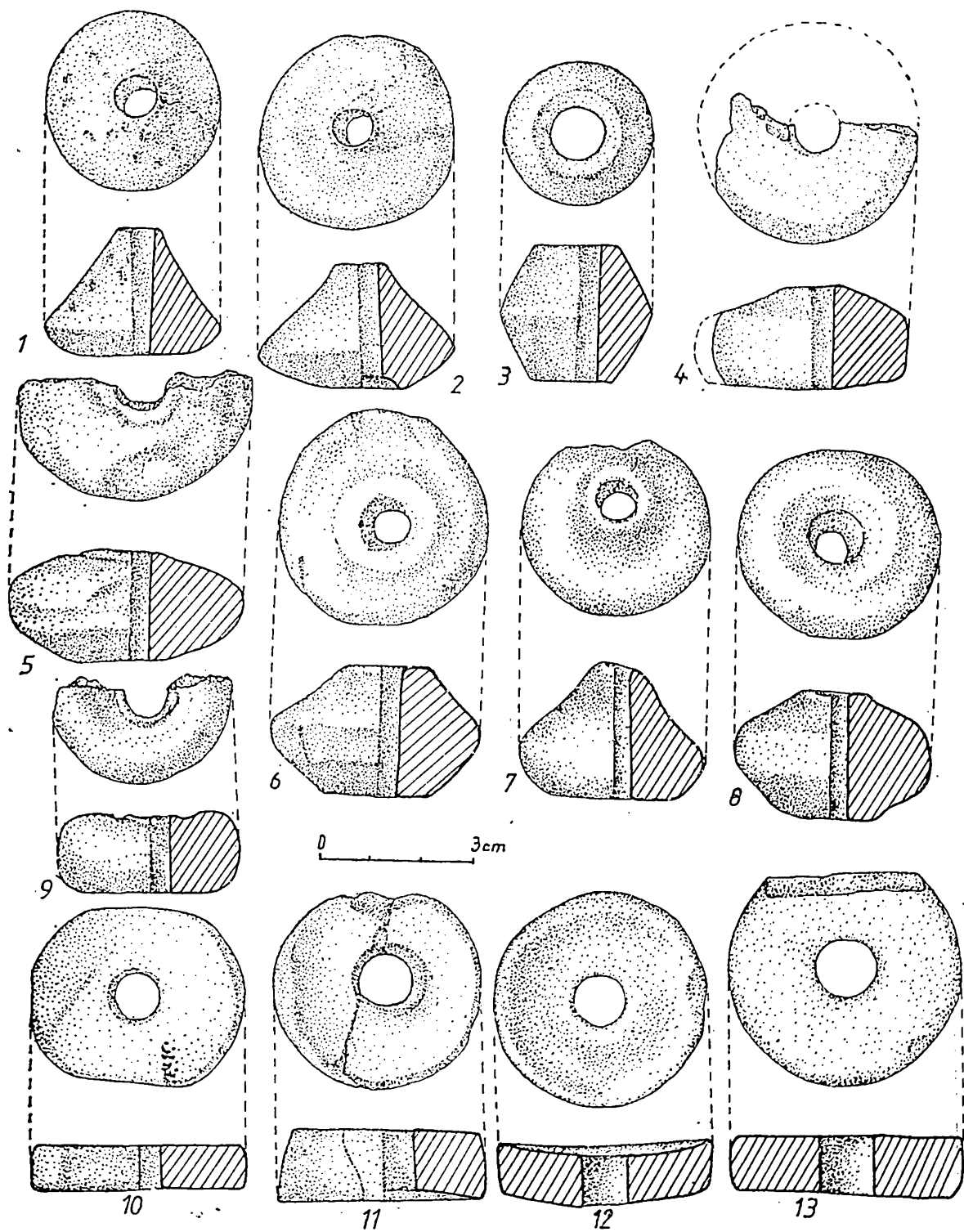


Fig. 20. Diferite forme de fusi din locuințele 3 (2, 9, 12); 4 (5); 14 (10); 15 (3, 6); 16 (11); 18 (8, 13) și din stratul de cultură (1, 4, 7).

tehnic diferite. Cele trei fragmente de vetre decorate descoperite la Hlibicioc fac parte din aceeași grupă cu piesa descoperită în așezarea de epocă Latene de la Botoșana, jud. Suceava<sup>25</sup>, care provenea de la un „cățel de vatră” modelat din pastă de calitate bună, arsă puternic, de culoare roz-gălbui cu pete cenușii provenite de la flambări sau arderi secundare. Forma inițială era probabil paralelipipedică alungită asemeni fragmentului al doilea de la Hlibicioc. Ornamentarea s-a făcut tot cu un obiect ascuțit rezultând un decor incizat care s-a umplut apoi cu o pastă albă. Motivul ornamental reprezenta un meandru închis în cadrul unui spațiu dreptunghiular, pornind de la un motiv geometric în formă de H cu capetele intoarse. În alte așezări din cadrul culturii Poienești—Lukašovka fragmente din astfel de piese s-au mai descoperit la Lunca Ciurei, jud. Iași dar unde nici unul nu era decorat<sup>26</sup>. În alte așezări, ca cele de la Ghelăiești—Neamț și Borosești—Iași, resturile unor astfel de piese s-au descoperit în gropi cu un caracter special împreună cu fragmente de pereți de locuințe, oase de animale și ceramică<sup>27</sup>. Piesele întregite din aceste fragmente prezentau un decor realizat din caneluri de dimensiuni relativ mari cu un desen deosebit în raport cu piesele de la Botoșana și Hlibicioc. Analogiile pentru ele sînt în afara spațiului dacic în zone de unde mai provin și alte piese descoperite în zona est-centrală a Moldovei. În tipologia propusă de Mircea Babeș pentru cățelii de vatră descoperiți în această zonă, piesele de la Lozna—Hlibicioc se pot încadra în grupa a II-a, cu mici rezerve ce se referă la dimensiuni<sup>28</sup>.

**Concluzii.** Prin cercetarea efectuată în așezarea de la Lozna—Hlibicioc, situată în extremitatea nordică a ariei în care s-a identificat cultura Poienești—Lukašovka, s-a urmărit cunoașterea mai aprofundată a unui aspect specific mai ales acestei regiuni. Deși cele mai multe din elementele analizate își găsesc analogii și în alte obiective din această cultură, în special în așezări, unde ceramica neagră lustruită sau vasele grosiere, acoperite cu barbotină sînt cele mai elocvente, se pot observa și unele aspecte deosebitoare. Prin unele caracteristici ale modului de construire a locuințelor la suprafața solului, cu vetre simple din lipitură cu foarte puține pietre, fără gropi de provizii sau alte amenajări, așezarea de la Hlibicioc se aseamănă cu aceea de la Botoșana, care este amplasată într-o zonă de dealuri înalte dintre Carpați și afluenții din nord ai Siretului. În raport cu alte așezări din același grup cultural, ca acelea de la Lunca Ciurei, Borosești, Borniș, Ghelăiești și altele din centrul Moldovei există unele neconcordanțe atît în ceea ce privește descoperirile propriu-zise cît și coordonatele cronologice. În acest sens se remarcă lipsa amforelor elenistice a căror prezență în alte așezări a contribuit la datarea întregului grup cultural Poienești—Lukašovka, a obiectelor de podoabă de import și a unor forme ceramice. De aceea, la încadrarea cronologică a așezării de la Lozna—Hlibicioc trebuie să ținem seama de acele elemente care pot să o apropie de unul sau altul dintre obiectivele cu o datare cît mai corectă. Ceea ce apare mai frecvent în această așezare în raport cu altele este ceramica decorată și „cățelii de vatră” de asemenea prevăzuți cu ornamente incizate, pentru care analogiile sînt rare în aria Poienești—Lukašovka. Unele apropieri, în ceea ce privește ceramica pot fi găsite în perioada timpurie a culturii Przeworsk din sud-estul Poloniei, unde o anumită categorie ceramică este decorată în același mod cu motive geometrice, hașuri și spații punctate. Această ceramică și complexe în care s-a descoperit, atît așezări, cît și necropole, este caracteristică fazei A<sub>3</sub> a perioadei timpurii și se datează în prima jumătate a secolului I î. de H.<sup>29</sup> În această perioadă se datează și depozitul de obiecte din fier descoperit în turbăria din apropierea așezării de la Lozna—Hlibicioc, singura din întreaga zonă care poate fi pusă în relație cu îngroparea acelor unelte. În concluzie considerăm că încetarea locuirii în așezarea de la Lozna—Hlibicioc s-a petrecut în perioada finală a culturii Poienești—Lukašovka din întreg spațiul est-carpatic, perioadă ce coincide cu ridicarea puterii geto-dacice sub o conducere unitară.

## LES RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES DE LOZNA—HLIBICIOC, DÉP. DE BOTOȘANI

### RÉSUMÉ

L'auteur présente les résultats des fouilles archéologiques effectuées durant la période 1979—1982 dans l'établissement d'époque Latène de Lozna, dép. de Botoșani, de l'endroit Hlibicioc. L'agglomération se trouve sur un haut plateau entouré de deux côtés par des pentes abruptes, située à environ 2 km du gisement de tourbe formé sur le ruisseau Bahna qui coule au sud-est de village Lozna.

Du point de vue stratigraphique on a constaté l'existence d'un seul niveau de culture quoique dans le terrain étudié on ait ramassé aussi des vestiges des époques néolithiques et de celle du bronze. Par les 40 fouilles réalisées on a distingué 19

<sup>25</sup> S. Teodor, *op. cit.* în SCIVA, 31, 1980, 1, fig. 16/14; 17/3.

<sup>26</sup> S. Teodor, *Cercetările arheologice de la Ciurșă, județul Iași*, în *ArhMold*, XI, 1987, p. 91—92, fig. 25/9, 13; 29/1—9, 11.

<sup>27</sup> M. Babeș, V. Mihăilescu-Birliba, *Germanische Latènezeitliche „Feuerböcke“ aus der Moldau*, 51.—52. *BerRGK*, 1972, p. 176—187, fig. 1—2.

<sup>28</sup> M. Babeș, *op. cit.* în SCIVA, 36, 1985, 3, p. 193, fig. 6.

<sup>29</sup> T. Dąbrowska, *Wczesne fazy kultury przeworskiej. Chronologia—zasięg — powiązania*, Warszawa, 1988, p. 14—62.

habitations de surface (fig. 1), certaines légèrement creusées et l'on y a trouvé un riche inventaire archéologique composé de vases céramiques et différents objets en fer bronze ou argile brûlée. Les habitations sont groupées en quelques zones orientées de préférence du nord au sud, avec des formes approximativement rectangulaires (fig. 2-4). A l'intérieur de l'espace limité par les restes de brûlure et des torchis provenant de la destruction par incendie des habitations il y avait des restes d'âtre, des pierres, des os d'animaux et de la céramique en général fragmentaire.

Par l'analyse de la céramique on peut distinguer deux groupes, approximativement égaux du point de vue quantitatif, consistant en céramique autochtone gético-dace (fig. 5/1-12; 6/1-7; 7/2; 8/1-13; 9/1-10; 11/1-3; 6-9; 11-12; 14/9-10) et en céramique bastarnique (fig. 7/1; 12/1-11; 13; 14/1-8), caractéristique. Les deux catégories sont illustrées par des fragments de casseroles, terrines et cruches. Par rapport à d'autres établissements contemporains, à Lozna-Hlibicioc il y avait beaucoup de fragments bastarniques décorés (fig. 14/2, 4, 6-7). Dans le cadre de la céramique allogène il existait aussi des fragments de vases celtiques et helléniques (fig. 15/4-6; 16/6). Dans les agglomérations et dans la couche de culture on a découvert également trois fragments d'âtre rituels décorés avec des ornements incisés (fig. 15/1-3).

Parmi les objets en fer on peut remarquer un soc, plusieurs couteaux, pièces de harnachement, poinçons, une pointe de lance fragmentaire, des tubes et d'autres objets (fig. 17/1, 5-9; 18/1-15). Dans certaines habitations et dans la couche de culture il y avait aussi des fibules entières et fragmentaires caractéristiques pour la période Latène tardive (fig. 17/2-4) et plusieurs objets en terre cuite (fig. 16; 19; 20).

La présence de la céramique bastarnique, la typologie des fibules et des autres objets, ainsi que les analogies avec d'autres établissements de la zone de nord de l'espace est-carpathique, encadrent cette agglomération dans la phase tardive de la culture Poieniști-Lukašovka.

#### LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1. Lozna-Hlibicioc. Plan de fouilles; 1, restes d'âtre; 2, fosse du II<sup>e</sup>-III<sup>e</sup> siècles ap. Chr.; 3, agglomérations de céramique latène; 4, soc en fer; 5, vestiges néolithiques; 6, tombe gétique du II<sup>e</sup>-I<sup>er</sup> siècle av. Ch.; 7, restes de l'époque du bronze.

Fig. 2. Plan et profil des habitations 1-6; 1, sol arable; 2, couche de culture; 3, sol vierge; 4, fragments céramiques; 5, restes de torchis, céramiques et pierres.

Fig. 3. Plan et profil des habitations 7-13; 1, sol arable; 2, couche de culture; 3, sol vierge; 4, surface avec torchis; 5, fragments céramiques; 6, pierres; 7, restes d'âtre.

Fig. 4. Plan et profil des habitations 14-19; 1, sol arable; 2, couche de l'époque latène; 3, restes de brûlure; 4, surface avec torchis céramiques et pierres; 5, fragments céramiques; 6, restes d'âtre; 7, sol vierge.

Fig. 5. Céramique de l'habitation 8 (2, 4-5, 7-8, 10, 12); habitation 9 (9, 11); habitation 13 (6); habitation 14 (3) et couche de culture (1).

Fig. 6. Céramique de l'habitation 11 (1-7).

Fig. 7. Céramique de l'habitation 1 (1) et 9 (2).

Fig. 8. Céramique de l'habitation 14 (1-2, 10, 12-13); habitation 15 (4-5, 7, 11); habitation 18 (6) et couche de culture (3, 8-9).

Fig. 9. Céramique de l'habitation 2 (10); habitation 6 (7, 9); habitation 14 (4); habitation 15 (3); habitation 17 (8); habitation 18 (1, 5-6) et couche de culture (2).

Fig. 10. Vase de l'habitation 3.

Fig. 11. Profils des vases de l'habitation 5 (1-4, 11-16) et l'habitation 7 (5-10, 17-22).

Fig. 12. Céramique de l'habitation 2 (1, 4); habitation 8 (6); habitation 10 (2, 7, 10, 11); habitation 12 (3, 8-9); habitation 16 (5).

Fig. 13. Céramique de l'habitation 1 (10); habitation 2 (1, 5, 12); habitation 5 (7); habitation 8 (6); habitation 9 (2, 9, 11) et couche de culture (3, 4, 8).

Fig. 14. Céramique de l'habitation 13 (1-2); habitation 14 (3-5, 8); habitation 19 (6-7, 9-10).

Fig. 15. Fragments de chenet en terre cuite (1-3) et de vase graphitée (4-6) de l'habitation 8 (3); habitation 15 (6) et couche de culture (1-2, 4-5).

Fig. 16. Objets en terre cuite (1-5) et fragment d'amphore (6) de l'habitation 1 (3); habitation 4 (1, 2); habitation 7 (5) et couche de culture (4, 6).

Fig. 17. Objets en bronze (4-5) et en fer (1-3, 6-9) de l'habitation 4 (4); habitation 15 (2) et couche de culture (1, 3, 5-9).

Fig. 18. Objets en fer de l'habitation 8 (1); habitation 15 (10); habitation 17 (15) et couche de culture (2-9, 11-14).

Fig. 19. Objets en terre cuite de l'habitation 8 (3); habitation 9 (9); habitation 16 (2); habitation 17 (5) et couche de culture (1, 4, 5-8).

Fig. 20. Fusaïoles de l'habitation 3 (2, 9, 12); habitation 4 (5); habitation 14 (10); habitation 15 (3, 6); habitation 16 (11); habitation 18 (8, 13) et couche de culture (1, 4, 7).